

Toezicht op thuisonderwijs

Utrecht, 2 februari 2006

GO43/002e_toezicht op thuisonderwijs

Inhoud

1 Inleiding 3

2 Thuisonderwijs in Nederland 5

2.1 Huidige situatie thuisonderwijs 5

2.2 Opvattingen stakeholders 7

3 Vergelijking met het buitenland 10

3.1 Constateringen 10

3.2 Verschillende benaderingen 11

3.3 Relevantie 12

4 Thuisonderwijs, de Grondwet en internationale verdragen 13

4.1 Artikel 23 van de Grondwet 13

4.2 Internationale verdragen 13

4.3 Implicaties voor thuisonderwijs 13

5 Varianten voor toezicht op thuisonderwijs 15

5.1 Uitgangspunten 15

5.2 Benaderingen 16

5.3 Varianten voor toezicht op thuisonderwijs 19

5.3.1 'Minimaal toezicht' 19

5.3.2 'Resultaatgericht toezicht' 19

5.3.3 'Regulier toezicht' 20

5.4 Beoordeling varianten 21

6 Conclusies en aanbevelingen 25

6.1 Criteria voor toezicht op thuisonderwijs 25

6.2 Wettelijk kader 25

6.3 Vormgeving toezicht op thuisonderwijs 27

Bijlage 1: Quick scan buitenland 29

Bijlage 2: Bronnen quick scan buitenland 43

Bijlage 3: Internationale verdragen 45

Bijlage 4: Interviews 48

Bijlage 5: Deelnemers workshop 9-12-2005 49

1 Inleiding

In Nederland mogen alleen leerlingen die vrijgesteld zijn van de Leerplichtwet thuisonderwijs volgen. De Leerplichtwet kent 3 gronden voor vrijstelling van de leerplicht:

- lichamelijke of psychische beperkingen
- inschrijving op een school buiten Nederland c.q. een buitenlandse school
- de ouders van de leerling hebben overwegende bedenkingen tegen de richting van het onderwijs (hierna: richtingsbezwaren) op alle binnen redelijke afstand van de woning gelegen scholen.

Volgens de huidige regelgeving zijn leerlingen die op grond van richtingsbezwaren vrijgesteld zijn van de leerplicht niet verplicht onderwijs te volgen. De minister vindt dit ongewenst en wil daarom aan vrijstelling van de leerplicht op grond van richtingsbezwaren de voorwaarde verbinden dat ouders zorgen voor een alternatieve vorm van onderwijs (thuisonderwijs) en akkoord gaan met toezicht door de inspectie.

Vraagstelling

In opdracht van de directie Primair Onderwijs van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) heeft Andersson, Elffers Felix (AEF) een onderzoek uitgevoerd naar het toezicht op het thuisonderwijs. Daarbij stonden de volgende vragen centraal:

- 1 Aan welke eisen moet toezicht op thuisonderwijs voldoen?
 - . welke eisen die in de Wet op het Onderwijstoezicht (WOT) aan onderwijsinstellingen gesteld worden zijn (in aangepaste vorm) wenselijk / reëel voor het thuisonderwijs?
 - . dienen er daarnaast andere eisen gesteld te worden aan toezicht op het thuisonderwijs?
- 2 Hoe dient het toezicht op thuisonderwijs te worden vormgegeven?

Bij de beantwoording van deze vragen dient rekening te worden gehouden met internationale verdragen en grondwettelijke kaders, de praktijk in het thuisonderwijs in Nederland, buitenlandse ervaringen en kenmerken van het Nederlandse onderwijssysteem ten opzichte van andere Europese onderwijssystemen.

Opzet onderzoek

Het onderzoek bestond uit de volgende activiteiten:

- interviews met een aantal stakeholders en experts
- analyse van de literatuur over thuisonderwijs (beleidsdocumenten, onderzoeksrapporten, notities van belangenorganisaties, regelgeving)
- een quick scan naar regelgeving en toezicht op het gebied van thuisonderwijs in andere landen
- een analyse van de implicaties van internationale verdragen en van artikel 23 van de Grondwet
- formuleren en beoordelen van varianten voor criteria voor toezicht op thuisonderwijs
- uitwerken en toetsen van modaliteiten voor toezicht op het thuisonderwijs
- toetsing van (het draagvlak voor) de varianten voor toezichtscriteria en de modaliteiten voor de vormgeving van het toezicht.

Leeswijzer

Dit rapport is als volgt opgebouwd.

In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op de positie van het thuisonderwijs in Nederland (omvang, regelgeving, overheidsbeleid en opvattingen stakeholders).

Hoofdstuk 3 bevat de conclusies naar aanleiding van een quick scan naar regelgeving en toezicht op het gebied van thuisonderwijs in een aantal Europese landen, de Verenigde Staten en Canada.

In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de implicaties van artikel 23 van de Grondwet en internationale verdragen.

In hoofdstuk 5 worden varianten voor toezicht op thuisonderwijs beschreven en beoordeeld op sterke en zwakke punten.

Hoofdstuk 6 bevat de conclusies en aanbevelingen van het onderzoek.

Als bijlagen zijn toegevoegd:

- de uitkomsten van de quick scan van regelgeving en toezicht in andere landen
- een overzicht van voor dit onderzoek bestudeerde literatuur
- de inhoud van relevante internationale verdragen
- een overzicht van personen waarmee in het kader van dit onderzoek gesprekken zijn gevoerd
- een overzicht van de deelnemers aan een workshop met experts en stakeholders op 12 december 2005.

2 Thuisonderwijs in Nederland

2.1 Huidige situatie thuisonderwijs

Typering

Thuisonderwijs is het verzorgen van onderwijs aan kinderen door hun ouders of verzorgers. Kinderen die thuisonderwijs ontvangen, gaan niet naar school. De inrichting van het thuisonderwijs loopt uiteen, variërend van het volgen van gestructureerde vormen van onderwijs die lijken op het lesprogramma van schoolonderwijs tot curriculumvrij onderwijs, waarbij het kind zelf bepaalt wat er geleerd wordt. In het thuisonderwijs wordt gebruik gemaakt van een grote variëteit aan leervormen en informatiebronnen, zoals leermiddelen, internet, bibliotheken en musea. Bij thuisonderwijs is de dagelijkse gang van zaken in het gezin, zoals conversatie en gezinsactiviteiten, een belangrijk leermiddel. Thuisonderwijs wordt niet alleen door de eigen ouders gegeven. Er worden ook coöperatieve groepen van gezinnen gevormd, gericht op het uitwisselen van informatie en leermiddelen, het zorgen voor sociale omgang en het verzorgen van educatieve activiteiten. De regionale Levenderwijsclubs zijn hiervan een voorbeeld. Daarnaast doen ouders ook vaak een beroep op docenten buitenshuis of nemen thuis onderwezen kinderen deel aan buitenschoolse activiteiten (waaraan ook schoolgaande kinderen deelnemen).

In Nederland zijn er tussen de 100 en 200 leerlingen die op grond van richtingsbezwaren van de ouders vrijstelling van de leerplicht hebben gekregen. Dat betreft vooral Holisten, Michaelisten, leden van de Pinkstergemeente, Zevende-dagsadventisten en Quakers; allen kerkgenootschappen en religies die te klein zijn om overal scholen te kunnen stichten. Er zijn geen gegevens bekend over de onderverdeling naar PO en VO.

Er is geen onderzoek gedaan naar de kwaliteit van het thuisonderwijs in Nederland. Uit onderzoek in het buitenland komt het beeld naar voren dat de kwaliteit (in termen van leerprestaties) van leerlingen die thuisonderwijs hebben genoten in het algemeen hoger is dan van leerlingen met een vergelijkbare achtergrond die schoolonderwijs hebben gevolgd.

Formele status

In Nederland kan met thuisonderwijs niet aan de leerplicht worden voldaan. Alleen als sprake is van vrijstelling van de leerplicht kan thuisonderwijs worden geboden. De kennisgeving van het beroep op vrijstelling moet een verklaring bevatten dat tegen de richting van het onderwijs op alle binnen redelijke afstand (indicatief: 20 kilometer) van de woning gelegen scholen waarop het kind geplaatst kan worden overwegende bezwaren bestaan. Het beroep op vrijstelling wordt getoetst door de leerplichtambtenaar, die beoordeelt of de bedenkingen betrekking hebben op de richtingsbezwaren. Jaarlijks dient voor 1 juli een nieuw beroep op vrijstelling te worden ingediend. Als het beroep op vrijstelling niet gehonoreerd wordt, moet het kind alsnog op een school in de zin van de leerplichtwet worden ingeschreven. Als dat niet gebeurt maakt de leerplichtambtenaar een proces-verbaal op en moet de rechter het beroep op vrijstelling inhoudelijk toetsen. Ook kan de leerplichtambtenaar de Raad voor de Kinderbescherming inschakelen vanwege het feit dat het kind geen onderwijs krijgt, op grond van het argument dat het kind in zijn ontwikkeling bedreigd wordt.

Formeel hoeven kinderen die op grond van richtingsbezwaren van hun ouders vrijgesteld zijn van de leerplicht geen onderwijs te volgen, in de praktijk ontvangen zij (vrijwel) allemaal thuisonderwijs.

De Wet op het Primair Onderwijs (WPO), de Wet op het Voortgezet Onderwijs (WVO) en de Wet op de Expertisecentra (WEC) zijn van toepassing op schoolonderwijs en gelden dus niet voor thuisonderwijs.

Toezicht op thuisonderwijs

Het toezicht op het onderwijs is geregeld in de WOT. In de WOT is aangegeven dat de Inspectie van het Onderwijs de kwaliteit van het onderwijs beoordeelt op basis van het verrichten van onderzoek naar de naleving van de bij of krachtens een onderwijswet gegeven voorschriften en, indien het een school voor primair of voortgezet onderwijs betreft, naar andere in de WOT opgenomen aspecten van kwaliteit. Daarbij wordt onderwijs opgevat als bij of krachtens een onderwijswet geregeld onderwijs.

In de WOT zijn de volgende aspecten van kwaliteit opgenomen:

- a voor wat betreft de opbrengsten van het onderwijs:
 - . leerresultaten
 - . voortgang in de ontwikkeling van de leerlingen
- b voor wat betreft de inrichting van het onderwijsleerproces:
 - . het leerstofaanbod
 - . de leertijd
 - . het pedagogisch klimaat
 - . het schoolklimaat
 - . het didactisch handelen van de leraren
 - . de leerlingenzorg
 - . de inhoud, het niveau en de uitvoering van de toetsen, tests, opdrachten of examens.

Indien uit het onderzoek een redelijk vermoeden voortvloeit dat de kwaliteit tekortschiet, stelt de inspectie een nader onderzoek in, waarbij tevens de oorzaken van het tekortschieten worden onderzocht.

De systematiek van de WOT is gericht op toezicht op schoolonderwijs dat gegeven wordt bij of krachtens een onderwijswet. De WOT is op dit moment niet van toepassing op thuisonderwijs, dat immers niet de status heeft van onderwijs geregeld krachtens een onderwijswet, maar van vrijstelling van de leerplicht. Er is daarom geen wettelijke basis voor toezicht door de inspectie op het thuisonderwijs. Daarmee is niet inzichtelijk of deze kinderen op een deugdelijke manier worden voorbereid op het zelfstandig functioneren in de maatschappij.

De Raad voor de Kinderbescherming kan, na toestemming door de rechter, ingrijpen als sprake is van verwaarlozing, nalatigheid of bedreiging van de ontwikkeling van het kind. Dat heeft echter betrekking op de gezinssituatie, niet op het thuisonderwijs.

Notitie Thuisonderwijs in Nederland

In de notitie Thuisonderwijs in Nederland (juni 2003) heeft de minister van OCW aangekondigd maatregelen te nemen om te waarborgen dat kinderen die vrijgesteld zijn van de leerplicht op basis van richtingsbezwaren van hun ouders onderwijs ontvangen. Aan de vrijstelling op grond van artikel 5, onderdeel b van de Leerplichtwet zal de voorwaarde verbonden worden dat

ouders/verzorgers zorg dragen voor een alternatieve vorm van onderwijs en akkoord gaan met een vorm van toezicht door de onderwijsinspectie op het aangeboden onderwijs. De wijze waarop dit toezicht wordt vormgegeven wordt nader uitgewerkt.

Dit voornemen vereist wijziging van de Leerplichtwet (de vrijstelling van de leerplicht verbinden aan de genoemde voorwaarden) en de Wet op het Onderwijstoezicht (uitbreiding van het toezicht door de inspectie tot thuisonderwijs).

De minister van OCW heeft aangegeven uitbreiding van de gronden waarop thuisonderwijs gegeven mag worden niet nodig te vinden. Het Nederlandse onderwijsbestel kent ruime mogelijkheden om een eigen school te stichten, zodat ouders binnen het bestel de mogelijkheid hebben om zich ervan te verzekeren dat hun kinderen worden opgevoed en onderwezen in overeenstemming met hun godsdienstige, levensbeschouwelijke en pedagogische overtuigingen. Ook kent het Nederlandse onderwijsbestel veel ruimte en variëteit op pedagogisch-didactisch gebied. Thuisonderwijs moet volgens de minister een uitzondering blijven.

2.2 Opvattingen stakeholders

De opvattingen van stakeholders over de eisen die aan toezicht op thuisonderwijs gesteld moeten worden en de wijze waarop het toezicht op thuisonderwijs moet worden vormgegeven, lopen sterk uiteen. Hieronder worden de belangrijkste opvattingen geschetst, gebaseerd op literatuuranalyse en interviews.

Positionering thuisonderwijs

Het voornemen om aan de vrijstelling van de leerplicht de voorwaarde te verbinden dat ouders/verzorgers zorg dragen voor een alternatieve vorm van onderwijs en akkoord gaan met een vorm van toezicht door de onderwijsinspectie op het aangeboden onderwijs wordt breed onderschreven.

Wel vinden voorstanders van thuisonderwijs dat deze maatregel niet ver genoeg gaat. Zij hebben ernstige bezwaren tegen het feit dat thuisonderwijs alleen mogelijk is op basis van richtingsbezwaren en pleiten er voor dat alle ouders het recht krijgen hun kinderen thuisonderwijs te geven. Daarbij wijzen zij onder meer op:

- de in artikel 23 van de Grondwet vastgelegde vrijheid van onderwijs
- het in internationale verdragen vastgelegde recht van ouders zich ervan te verzekeren dat hun kinderen worden opgevoed en onderwezen in overeenstemming met hun godsdienstige, levensbeschouwelijke en pedagogische overtuigingen
- artikel 247, lid 2 uit het Burgerlijk Wetboek 1, waarin is aangegeven dat het ouderlijk gezag de plicht en het recht van de ouders omvat hun minderjarige kinderen te verzorgen en op te voeden, waarbij onder verzorging en opvoeding mede verstaan wordt de zorg en de verantwoordelijkheid voor het geestelijke en lichamelijke welzijn van het kind en het bevorderen van de ontwikkeling van zijn persoonlijkheid
- de praktijk op het gebied van regulering van thuisonderwijs in andere landen
- onderzoek naar de resultaten van thuisonderwijs, waaruit blijkt dat deze kinderen structureel betere leerresultaten behalen dan kinderen met een vergelijkbare achtergrond die schoolonderwijs volgen, vooral vanwege de intensieve begeleiding¹

¹ Op het gebied van sociale ontwikkeling is er geen achterstand geconstateerd ten opzichte van schoolgaande kinderen.

- het risico dat het beperken van de mogelijkheid van thuisonderwijs tot kinderen van ouders met richtingsbezwaren ertoe zal leiden dat meer leerlingen vastlopen in het schoolonderwijs, met een verhoogde kans op uitval en verwijzing naar het speciaal onderwijs tot gevolg.

Anderen, zoals de Landelijke Vereniging voor Leerplichtambtenaren en de Nederlandse Vereniging voor Onderwijsrecht, willen minder ver gaan, maar vinden wel dat ook pedagogisch-didactische bezwaren tegen schoolonderwijs of de specifieke situatie van het kind een aanleiding zou moeten kunnen zijn om te kiezen voor thuisonderwijs.

Eisen aan toezicht op thuisonderwijs

Ook ten aanzien van de eisen die aan het toezicht op thuisonderwijs gesteld moeten worden, lopen de opvattingen van de verschillende stakeholders uiteen.

Er bestaat brede steun voor het uitgangspunt dat er garanties moeten zijn voor het kind en de samenleving dat er sprake is van onderwijs van voldoende kwaliteit en dat er sprake is van een adequate voorbereiding op vervolgonderwijs en/of maatschappelijk functioneren. Vrijwel alle stakeholders zijn voorstander van toezicht op thuisonderwijs.

Voorstanders van volledige legalisatie van thuisonderwijs, zoals de NVvTO en Levonderwijs, pleiten er voor dat de overheid zeer terughoudend is met het voorschrijven van wettelijke eisen aan het toezicht op thuisonderwijs. Volgens deze stakeholders moeten de wettelijke eisen zich beperken tot naleving van in internationale verdragen vastgelegde bepalingen.

Anderen vinden dat er strengere eisen gesteld moeten worden aan (toezicht op) thuisonderwijs. Daarbij wordt er op gewezen dat thuisonderwijs moet opvoeden tot burgerschap, het leven in een democratische samenleving en het omgaan met verschillende opvattingen. Ook wordt benadrukt dat kinderen - bijvoorbeeld aan het eind van het basisonderwijs - moeten kunnen overstappen naar (bekostigd) schoolonderwijs. Volgens een aantal stakeholders moeten de deugdelijkheidseisen die voor het niet-bekostigd onderwijs gelden zo veel mogelijk ook gehanteerd worden als eisen bij het toezicht op thuisonderwijs. Deze deugdelijkheidseisen - zoals brede ontwikkeling, ononderbroken ontwikkeling, voorbereiding op het participeren in een multiculturele samenleving, integratie in de samenleving en aandacht voor de in de wet genoemde leer- en vormingsgebieden - waarborgen dat het onderwijs aan een bepaalde minimumkwaliteit voldoet, die voor alle kinderen dient te worden gerealiseerd.

Vormgeving toezicht op thuisonderwijs

Over de vraag hoe het toezicht op thuisonderwijs moet worden vormgegeven lopen de meningen eveneens uiteen. De opvattingen over de gewenste vormgeving van het toezicht op thuisonderwijs hangen samen met de visies op de eisen die aan het toezicht op het thuisonderwijs gesteld moeten worden.

Voorstanders van globale eisen pleiten voor terughoudend toezicht, waarbij de inspectie marginaal toetst of aan de wettelijke eisen voldaan wordt en alleen bij ernstige twijfel een aanvullend onderzoek kan doen. In principe zou het toezicht volgens hen beperkt moeten blijven tot een gesprek tussen de ouders en de inspectie, waarbij de ouders aangeven hoe zij het onderwijs vormgeven. De middelen en de plaats van toezicht dienen in overleg tussen ouders en toezichthouder te worden vastgesteld. Wat betreft resultaten mag alleen beoordeeld worden of het onderwijs op een bepaald eindniveau gericht is, niet of een kind bepaalde

prestaties heeft gehaald. Het is aan de ouders is om te bepalen hoe zij inzicht geven in de vorderingen van hun kind. De inspectie mag alleen toegang tot de woning krijgen bij ernstige vermoedens dat niet aan de wettelijke eisen wordt voldaan. De NVvTO pleit er zelfs voor toezicht te beperken tot situaties waarin sprake is van redelijk vermoeden van onregelmatigheid.

Degenen die vinden dat toezicht op thuisonderwijs zo veel mogelijk aan dezelfde eisen moet voldoen als toezicht op schoolonderwijs pleiten er voor het toezicht op het thuisonderwijs zo veel mogelijk op dezelfde wijze vorm te geven als het toezicht op (particulier) schoolonderwijs. Op basis van thuisbezoek, een gesprek met de ouders en schriftelijke informatie, zo nodig aangevuld met toetsen of portfolio's, moet de inspectie inzicht krijgen in de leerresultaten en vorderingen van de leerling, het leerstofaanbod, het pedagogisch klimaat, de didactiek en de wijze waarop wordt ingespeeld op de eventuele behoefte aan extra zorg van leerlingen.

3 Vergelijking met het buitenland

Er is een quick scan uitgevoerd naar de regelgeving en het toezicht op het thuisonderwijs in 11 andere landen. De quick scan heeft betrekking op Ierland, het Verenigd Koninkrijk, Canada, de Verenigde Staten, Finland, Noorwegen, Vlaanderen, Frankrijk, Oostenrijk, Spanje en Duitsland. De quick scan is gebaseerd op literatuurstudie (zie bijlage 1).

3.1 Constateringen

Op grond van deze quick scan kunnen een aantal constatering worden gedaan:

1. In de meeste van deze landen is thuisonderwijs wettelijk toegestaan en wordt het gezien als een alternatief voor schoolonderwijs waar alle ouders voor kunnen kiezen. Meestal gelden daarbij - in tegenstelling tot Nederland - geen beperkingen ten aanzien van de motieven van ouders om te kiezen voor thuisonderwijs en is het recht op thuisonderwijs gebaseerd op het recht van ouders om voor hun kind onderwijs te kiezen dat aansluit bij hun (levensbeschouwelijke) overtuiging. Ouders hebben in deze landen het recht én de plicht om te zorgen voor onderwijs aan hun kinderen, hetzij door ze in te schrijven op een school, hetzij door zelf onderwijs te verzorgen. Vaak is er wel leerplicht maar zijn kinderen niet verplicht naar school te gaan. Thuisonderwijs is in die landen een manier om aan de leerplicht te voldoen. In Frankrijk en Oostenrijk gelden strenge eisen voor thuisonderwijs. In Duitsland en Spanje is thuisonderwijs - uitzonderingen daargelaten - niet toegestaan. Alleen in het Verenigd Koninkrijk, Canada en de Verenigde Staten komt thuisonderwijs - vanwege onvrede het met schoolonderwijs en vanwege de grote afstanden - relatief vaak voor.
2. Er zijn duidelijke verschillen in de criteria waar thuisonderwijs aan moet voldoen. In een aantal landen (onder andere Finland, Canada en Frankrijk) moet thuisonderwijs voldoen aan dezelfde eisen als schoolonderwijs of aan het nationaal curriculum of gelijkwaardig zijn aan schoolonderwijs. In andere landen (onder andere Ierland, Verenigd Koninkrijk en Vlaanderen) is sprake van zeer algemeen geformuleerde criteria: er moet sprake zijn van voldoende onderwijs of er moet een minimum aan onderwijs gegarandeerd worden; het onderwijs moet gericht zijn op de ontwikkeling van de volledige persoonlijkheid en de talenten van het kind en op de voorbereiding van het kind op een actief leven als volwassene; het onderwijs moet respect bevorderen voor de grondrechten van de mens en voor de culturele waarde van het kind zelf en van anderen. In deze landen hebben ouders veel vrijheid bij de inrichting van het thuisonderwijs. In het algemeen zijn de eisen aan thuisonderwijs hoger in landen waar sprake is van een nationaal curriculum.
3. In alle landen moeten kinderen die deelnemen aan thuisonderwijs worden geregistreerd. In de meeste landen vindt registratie pas plaats na toetsing van motieven voor thuisonderwijs en/of de wijze waarop het thuisonderwijs wordt vormgegeven. Bij twijfel wordt in een aantal landen voorafgaand aan registratie een toets afgenomen. De registratieprocedure moet in de meeste landen jaarlijks herhaald worden.
4. Het toezicht op het thuisonderwijs is in de meeste landen belegd bij de onderwijsinspectie en/of de gemeente, in enkele landen bij het regulier onderwijs. Het toezicht is in veel landen gekoppeld aan de jaarlijkse registratie. Meestal bepaalt de toezichthouder hoe vaak het toezicht plaatsvindt. In aantal landen vindt toezicht plaats via toetsen (onder andere Finland, een aantal staten in Canada en de Verenigde Staten, Oostenrijk, Noorwegen en Frankrijk). In

Finland wordt het toezicht vaak uitgeoefend door een vertegenwoordiger van een lokale school.

5. De criteria voor het toezicht en de wijze waarop het toezicht is vormgegeven lopen sterk uiteen. In een aantal landen (onder andere Vlaanderen, het Verenigd Koninkrijk en een aantal staten in de Verenigde Staten en Canada) is sprake van marginaal toezicht en ligt het accent op een gesprek tussen de inspectie en de ouders, in andere landen (onder andere Finland, Frankrijk, Noorwegen, Oostenrijk en een aantal staten uit de Verenigde Staten en Canada) dienen kinderen die thuisonderwijs volgen periodiek toetsen af te leggen. De meeste landen kennen een vorm van proportionaliteit in het toezicht. Daarbij vindt eerst een gesprek plaats tussen de inspectie en de ouders over de wijze waarop het onderwijs wordt vormgegeven en de ontwikkeling van het kind. Vaak moeten de ouders daarbij informatie overleggen over het onderwijsprogramma, de gebruikte leermiddelen en onderwijsmaterialen en de vorderingen van het kind (b.v. portfolio's of verklaringen van derden). Indien naar het oordeel van de toezichthouder niet voldaan wordt aan de wettelijke vereisten volgen zwaardere vormen van toezicht, zoals observatie van het onderwijs of het toetsen van de leerling.
6. De mate van detaillering van de voorschriften voor het toezicht loopt sterk uiteen.
7. In landen waar geen sprake is van verplichte toetsing, geldt meestal het uitgangspunt dat ouders het voordeel van de twijfel genieten als niet onomstotelijk aangetoond is dat het thuisonderwijs niet aan de wettelijke vereisten voldoet, wat gegeven de globale eisen en de vaak beperkte invulling van het toezicht niet eenvoudig is.
8. Bij een negatief oordeel van de toezichthouder krijgen ouders in veel landen een tweede kans om aan de wettelijke eisen te voldoen. Als verbetering uitblijft, is de uiteindelijke sanctie dat kinderen gedwongen worden regulier onderwijs te volgen.

3.2 Verschillende benaderingen

Uit de quick scan blijkt dat er grote verschillen zijn in de wijze waarop het thuisonderwijs in verschillende landen is vormgegeven. Zowel wat betreft de eisen als wat betreft de vormgeving van het toezicht op thuisonderwijs kunnen twee basisbenaderingen worden onderscheiden.

Eisen aan (toezicht op) thuisonderwijs

In een aantal landen worden aan (toezicht op) thuisonderwijs zeer globale eisen gesteld, die er op gericht zijn te waarborgen dat het kind een minimum aan onderwijs ontvangt. In die landen ligt de nadruk op het recht van ouders om zich er van te verzekeren dat hun kind onderwijs krijgt dat aansluit bij hun godsdienstige, levensbeschouwelijke of pedagogische opvattingen en kiest de overheid er voor zeer terughoudend te zijn met het stellen van eisen aan toezicht op thuisonderwijs om de kwaliteit van het onderwijs te waarborgen. Deze benadering komt vooral in Angelsaksische landen en Vlaanderen voor. Overigens zijn er op dit punt grote verschillen tussen de verschillende staten in Canada en de Verenigde Staten.

De meeste landen op het Europese continent stellen zwaardere eisen aan toezicht op het thuisonderwijs. In deze landen moet thuisonderwijs vaak voldoen aan vergelijkbare eisen als regulier schoolonderwijs.

Vormgeving toezicht

In het Verenigd Koninkrijk, Vlaanderen en een aantal staten in Canada en de Verenigde Staten is gekozen voor een terughoudend toezichtsregime, waarbij het aan de ouders is om aan te tonen dat zij aan de wettelijke eisen voldoen en de inspectie of de lokale overheid alleen bij zeer ernstige twijfels mogen ingrijpen.

In de meeste andere landen vindt meer uitgebreide toetsing plaats, hetzij in de vorm van verplichte toetsten om de leerresultaten van de kinderen in beeld te brengen, hetzij in de vorm van controles door een toezichthouder. Het toezicht wordt meestal uitgevoerd door de inspectie of door lokale autoriteiten, soms door een lokale school.

3.3 Relevantie

Uit de internationale vergelijking komt naar voren dat toezicht op thuisonderwijs op verschillende manieren wordt vormgegeven. Bij de beoordeling van de relevantie voor de Nederlandse situatie moet rekening gehouden met de specifieke kenmerken van het Nederlandse onderwijsbestel dat in vergelijking met andere landen veel vrijheid biedt op het gebied van schoolstichting, de inrichting van het onderwijs en schoolkeuze. Bijzonder onderwijs wordt - mits het voldoet aan deugdelijkheidseisen en aan een bepaalde minimumkwaliteit - voor 100% bekostigd door de overheid. Bovendien is er geen nationaal curriculum. Er is een ruim en gevarieerd aanbod aan scholen, zodat er voor ouders en leerlingen niet alleen formeel, maar ook materieel sprake is van ruime keuzevrijheid. Daardoor zijn er binnen het bestel veel mogelijkheden voor ouders om onderwijs voor hun kinderen te kiezen dat aansluit bij hun levensbeschouwelijke en pedagogische opvattingen.

4 Thuisonderwijs, de Grondwet en internationale verdragen

4.1 Artikel 23 van de Grondwet

Artikel 23, lid 2 van de Grondwet luidt:

'Het geven van onderwijs is vrij, behoudens het toezicht van de overheid en, voor wat bij de wet aangewezen vormen van onderwijs betreft, het onderzoek naar de bekwaamheid en de zedelijkheid van hen die het onderwijs geven, een en ander bij wet te regelen.'

De in artikel 23 van de Grondwet vastgelegde vrijheid van onderwijs omvat de vrijheid van richting, schoolstichting en inrichting van het onderwijs. De wetgever mag beperkingen opleggen aan de vrijheid van onderwijs met het oog op het waarborgen van de kwaliteit van het onderwijs en de veiligheid van leerlingen.

4.2 Internationale verdragen

Het Nederlandse onderwijs is gebonden aan internationale verdragen, waarbij Nederland partij is. In bijlage 2 zijn de relevante bepalingen uit deze verdragen opgenomen.

In de betreffende internationale verdragen zijn 3 rechten vastgelegd:

- het recht van kinderen op onderwijs dat gericht is op de volle ontwikkeling van hun persoonlijkheid en hen voorbereidt op maatschappelijk functioneren (inclusief actief burgerschap en sociale integratie)¹
- het recht van ouders om zich voor hun kinderen te verzekeren van onderwijs dat in overeenstemming is met hun godsdienstige, levensbeschouwelijke en opvoedkundige overtuigingen
- het recht van de overheid om minimumnormen vast te leggen voor het onderwijs, ook als dat niet van overheidswege wordt gegeven, en om te waarborgen dat het onderwijs aan deze normen voldoet.

4.3 Implicaties voor thuisonderwijs

De bepalingen uit de Grondwet en internationale verdragen schrijven niet voor dat het thuisonderwijs op een bepaalde manier wordt ingericht. Dit wordt geïllustreerd door het feit dat het (toezicht op) thuisonderwijs in andere landen op verschillende manieren is vormgegeven. In Nederland kunnen ouders zelf de 'richting' van het onderwijs voor hun kinderen bepalen. Er zijn dus binnen het reguliere onderwijs ruime mogelijkheden voor ouders om zich er van te verzekeren dat het onderwijs overeenstemt met hun godsdienstige, levensbeschouwelijke en opvoedkundige overtuigingen. Slechts in uitzonderlijke omstandigheden hoeven ouders daartoe hun toevlucht te nemen tot een beroep op vrijstelling van de leerplicht.

¹ In het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind is ook opgenomen dat het onderwijs gericht dient te zijn op 'de voorbereiding van het kind op het dragen van verantwoordelijkheid in een vrije samenleving, in de geest van begrip, vrede, verdraagzaamheid, gelijkheid van geslachten, en vriendschap tussen alle volken, etnische, nationale en godsdienstige groepen en personen behorend tot de oorspronkelijke bevolking.'

De Grondwet en internationale verdragen geven de overheid het recht eisen te stellen aan en toezicht te houden op thuisonderwijs om in het belang van het recht van kinderen op onderwijs dat hen adequaat voorbereidt op zelfstandig maatschappelijk functioneren een minimumniveau te waarborgen. Voorwaarde is dat het recht van ouders om voor hun kinderen onderwijs te kiezen dat aansluit bij hun overtuigingen gewaarborgd wordt. Dat impliceert dat de eisen die aan toezicht op thuisonderwijs gesteld worden veel ruimte moeten laten voor variëteit in de inrichting van het thuisonderwijs.

5 Varianten voor toezicht op thuisonderwijs

In dit hoofdstuk worden varianten beschreven voor toezicht op thuisonderwijs. Eerst worden de uitgangspunten beschreven. Vervolgens worden verschillende benaderingen geschetst voor eisen voor het toezicht op thuisonderwijs en modaliteiten voor toezicht. Op basis daarvan worden drie varianten voor toezicht op thuisonderwijs uitgewerkt. Per variant wordt aangegeven welke eisen gehanteerd worden bij toezicht op thuisonderwijs en hoe het toezicht door de inspectie wordt vormgegeven. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een beoordeling van de varianten op sterke en zwakke punten.

5.1 Uitgangspunten

Bij het formuleren van varianten voor toezicht op thuisonderwijs worden de volgende uitgangspunten gehanteerd.

Aansluiten bij internationale verdragen en artikel 23 Grondwet

De eisen die aan thuisonderwijs gesteld worden mogen niet strijdig zijn met artikel 23 van de Grondwet en de bepalingen uit internationale verdragen:

- het recht van kinderen op onderwijs, dat gericht is op ontplooiing van hun talenten en hen voorbereidt op zelfstandig maatschappelijk functioneren
- het recht van ouders om zich te verzekeren van onderwijs dat aansluit bij hun godsdienstige, levensbeschouwelijke en opvoedkundige overtuigingen
- vrijheid van richting, stichting en inrichting
- de overheid mag eisen stellen aan niet-bekostigd onderwijs om een minimumniveau te waarborgen.

Vrijstelling onder voorwaarden

Ouders kunnen hun kind thuisonderwijs geven als hun beroep op vrijstelling van de leerplicht wordt gehonoreerd. Als zij niet (meer) aan de vrijstellingsvoorwaarden voldoen, moeten zij hun kind inschrijven op een school in de zin van de Leerplichtwet 1969. Daarom moeten de eisen die gesteld worden aan thuisonderwijs zodanig zijn dat het mogelijk is over te stappen naar regulier onderwijs. Ook moet thuisonderwijs - voor zover het geen eindonderwijs betreft - de grondslag leggen voor aansluitend vervolgonderwijs, ook als dit op een reguliere school gevolgd wordt.

Recht doen aan eigen karakter en diversiteit thuisonderwijs

De inrichting van thuisonderwijs loopt sterk uiteen en kan sterk afwijken van de inrichting van schoolonderwijs. De eisen die bij het toezicht aan thuisonderwijs gesteld worden, moeten ruimte bieden voor het eigen karakter van thuisonderwijs. Dat betekent dat zeer terughoudend moet worden omgegaan met eisen aan de inrichting van het onderwijs, voor zover die niet voortvloeien uit de in internationale verdragen vastgelegde opdracht een grondslag te leggen voor aansluitend vervolgonderwijs of het zelfstandig maatschappelijk functioneren.

Ook de vormgeving van het inspectietoezicht moet recht doen aan het eigen karakter en de diversiteit van het thuisonderwijs. Dat betekent onder andere dat er ruimte moet zijn voor verschillende manieren van verantwoording en dat voorkomen moet worden dat via het

toetsingskader van de inspectie een bepaalde onderwijskundige visie aan het thuisonderwijs wordt opgelegd.

Uitvoerbaarheid

Het toezicht op thuisonderwijs moet uitvoerbaar zijn. De uitvoeringslasten voor de inspectie moeten zo beperkt mogelijk zijn. Datzelfde geldt voor de administratieve belasting van ouders. Op het gebied van informatieverplichtingen en verantwoordingsdocumenten kunnen aan thuisonderwijs niet dezelfde eisen gesteld worden als aan schoolonderwijs.

Draagvlak stakeholders

Tot slot dient het toezicht op het thuisonderwijs te beschikken over zo veel mogelijk draagvlak bij de belangrijkste experts en stakeholders, waaronder de LVLA, de NVOR en de organisaties voor thuisonderwijs.

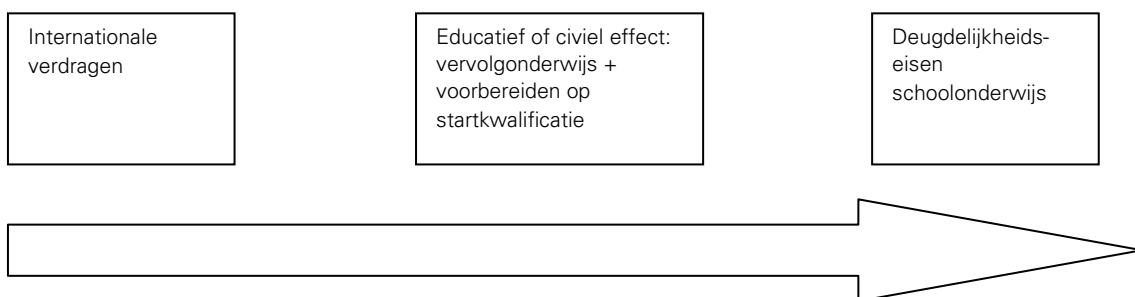
5.2 Benaderingen

Zowel ten aanzien van de eisen die aan toezicht op thuisonderwijs gesteld worden als ten aanzien van de wijze waarop het toezicht wordt vormgegeven kunnen verschillende benaderingen worden onderscheiden.

Eisen aan toezicht op thuisonderwijs

Ten aanzien van de eisen waaraan thuisonderwijs moet voldoen is een continuüm mogelijk van zeer globale eisen tot specifieke eisen. Daarbinnen kunnen drie basisbenaderingen worden onderscheiden, die verschillen in de mate van globaliteit. Deze benaderingen zijn gebaseerd op drie verschillende uitgangspunten:

- voldoen aan bepalingen uit internationale verdragen
- voorbereiden op vervolgonderwijs of een startkwalificatie
- zo veel mogelijk voldoen aan de deugdelijkheidseisen die ook aan bekostigd en niet bekostigd schoolonderwijs gesteld worden.

Internationale verdragen:

In de eerste benadering gelden zeer globale eisen voor toezicht op thuisonderwijs. Het toezicht op thuisonderwijs is er op gericht vast te stellen of het thuisonderwijs voldoet aan de bepalingen uit internationale verdragen, dat wil zeggen dat er sprake moet zijn van onderwijs dat gericht is op de volledige ontplooiing van talenten en voorbereiding op zelfstandig functioneren in de maatschappij. Deze globale eisen worden niet verder geconcretiseerd in termen van het onderwijsprogramma en de te behalen resultaten. Er moet sprake zijn van een 'certain minimum level of education'. De aspecten van kwaliteit uit de WOT zijn niet van toepassing voor het thuisonderwijs. Deze benadering, die aansluit bij de aanpak in onder meer Vlaanderen, Ierland en het Verenigd Koninkrijk, kiest voor maximale vrijheid voor ouders bij de inrichting van het onderwijs. Zo hoeft geen sprake te zijn van het onderscheid tussen primair en voortgezet onderwijs. In deze benadering staat het recht van ouders om zich te verzekeren van onderwijs dat aansluit bij hun godsdienstige, levensbeschouwelijke en opvoedkundige overtuigingen voorop.

Educatief of civiel effect:

In de tweede benadering staat het educatief of civiel effect centraal. Thuisonderwijs moet een grondslag leggen voor aansluitend vervolgonderwijs en er op gericht zijn dat leerlingen een diploma behalen op tenminste het niveau van een startkwalificatie. Het toezicht heeft (vooral) betrekking op de aspecten van kwaliteit uit de WOT met betrekking tot de opbrengsten van het onderwijs (leerresultaten en de voortgang in de ontwikkeling van de leerlingen). Het toezicht op thuisonderwijs is er op gericht vast te stellen:

- of de leerresultaten en de voortgang in de ontwikkeling van de leerlingen voldoende zijn
- of een kind aan het eind van het basisonderwijs of het voortgezet onderwijs zonder problemen de overstap kan maken naar regulier vervolgonderwijs
- of het onderwijs er op gericht is dat leerlingen een examen op tenminste het niveau van een startkwalificatie behalen.

In deze benadering is het eindniveau vastgelegd. De wijze waarop het thuisonderwijs dit eindniveau realiseert wordt vrijgelaten. In deze benadering staat het recht van het kind op onderwijs dat hen voorbereidt op maatschappelijk functioneren voorop.

Deugdelijkheidseisen schoolonderwijs:

De derde benadering is dat de deugdelijkheidseisen die gelden voor de inrichting van het schoolonderwijs c.q. de aanmerkcingscriteria voor het particulier onderwijs en de kwaliteitsaspecten uit de WOT zo veel mogelijk ook gelden voor thuisonderwijs. In deze benadering worden de deugdelijkheidseisen gezien als noodzakelijke voorwaarden om voor alle kinderen te waarborgen dat zij onderwijs ontvangen dat leidt tot een ononderbroken en brede ontwikkeling, vorming tot burgerschap en een adequate voorbereiding op het zelfstandig functioneren in de maatschappij. Dat betekent dat het toezicht op thuisonderwijs er op gericht is vast te stellen:

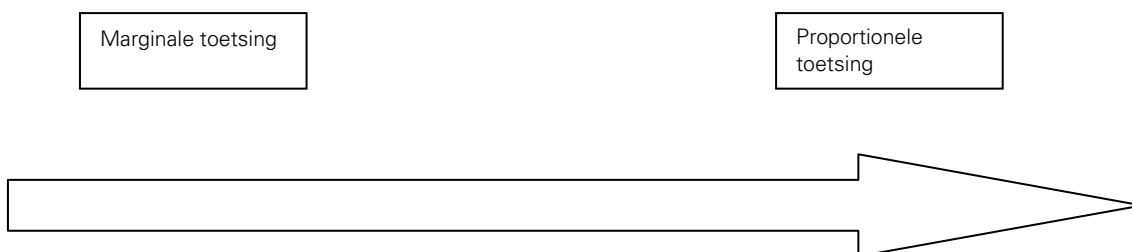
- of het onderwijs voldoet aan uitgangspunten, zoals een ononderbroken ontwikkeling, een veelzijdige ontwikkeling, het rekening houden met het opgroeien in een multiculturele samenleving, de zorg voor leerlingen met speciale onderwijsbehoeften en de zorg voor onderwijs aan zieke leerlingen
- hoe wordt omgegaan met de opdracht leerlingen te laten integreren in de Nederlandse maatschappij
- of het onderwijs aantoonbaar aandacht besteedt aan alle leer- en vormingsgebieden voor het primair onderwijs, de kerndoelen basisonderwijs en basisvorming, de inrichtings- en exameneisen voor de verschillende leerwegen in het VMBO en de profielen voor HAVO en VWO
- of het onderwijs wordt gegeven in het Nederlands

- of het onderwijs voldoet aan de voor de in de WOT genoemde kwaliteitsaspecten (exclusief schoolklimaat) geldende normen.
Door voor het thuisonderwijs de deugdelijkheidseisen en de kwaliteitsaspecten uit de WOT verplicht te stellen, wordt het ook mogelijk dat kinderen gedurende hun onderwijsloopbaan in principe op elk moment de overstap kunnen maken naar schoolonderwijs, hetzij omdat de ouders daar voor kiezen, hetzij omdat zij geen vrijstelling van de leerplicht meer krijgen.

Modaliteiten voor toezicht

Wat betreft de toezichtsmodaliteiten is eveneens sprake van een continuüm, van marginaal tot regulier toezicht. Daarbinnen kunnen twee basisbenaderingen worden onderscheiden, die variëren in de intensiteit van het toezicht:

- marginale toetsing
- proportionele toetsing.

Marginale toetsing:

In de eerste benadering vindt slechts marginale toetsing plaats. Ouders kunnen zelf kiezen hoe zij aantonen dat ze aan de wettelijke eisen voldoen. Dat kan door een gesprek met de inspectie en/of een beschrijving van de onderwijsfilosofie, het leerprogramma of leermiddelen, informatie over leerprestaties of de ontwikkeling van de leerling, et cetera. Het oordeel van de inspectie wordt gebaseerd op een gesprek met de ouders en de door de ouders geleverde informatie. In deze benadering ligt de bewijslast bij de inspectie. Alleen als het thuisonderwijs evident niet aan de wettelijke eisen voldoet, kan de inspectie ingrijpen. Deze benadering sluit aan bij de aanpak in Vlaanderen, Ierland, het Verenigd Koninkrijk en een aantal staten in de Verenigde Staten en Canada.

Proportionele toetsing:

In de tweede benadering sluit de toetsing van de kwaliteit van het thuisonderwijs door de inspectie zo veel mogelijk aan bij de toetsing van het schoolonderwijs. De toetsing is dus proportioneel van karakter. In eerste instantie zal het toezicht bestaan uit een gesprek tussen inspectie en ouders, waarbij ouders de informatie moeten leveren die de inspectie in staat stelt redelijkerwijs tot een oordeel te komen. Als de inspectie twijfelt of aan de toezichtscriteria wordt voldaan, kan ze een nader onderzoek instellen, waarbij eigen waarnemingen en het afnemen van tests of toetsen tot de mogelijkheden behoren. De intensiteit van het inspectietoezicht is mede afhankelijk van de maatregelen die ouders zelf nemen om de kwaliteit van het thuisonderwijs te waarborgen. Daarbij kan gedacht worden aan inschakeling van externe ondersteuning (van een school, een SBD of een landelijk expertisecentrum thuisonderwijs) of samenwerking met andere ouders die thuisonderwijs verzorgen (bijvoorbeeld in regionale kringen), maatregelen om de (vak)didactische en pedagogische competenties van ouders te versterken of horizontale verantwoording. Naarmate ouders zelf meer maatregelen nemen om de kwaliteit van thuisonderwijs te waarborgen zal het inspectietoezicht een globaler karakter krijgen. In het toezichtskader van de inspectie wordt vastgelegd hoe ouders moeten aantonen aan de eisen te voldoen. Overigens dient het toezicht aan te sluiten bij het eigen

karakter van het thuisonderwijs. Aan de informatievoorziening kunnen dan ook niet dezelfde eisen gesteld worden als bij schoolonderwijs. Bovendien moeten de inspecteurs die toezicht houden op thuisonderwijs beschikken over specifieke expertise over deze vorm van onderwijs.

5.3 Varianten voor toezicht op thuisonderwijs

Op basis van combinaties van de in de vorige paragraaf beschreven benaderingen voor eisen met betrekking tot toezicht op thuisonderwijs en modaliteiten voor de vormgeving van het inspectietoezicht worden in deze paragraaf 3 varianten voor toezicht op thuisonderwijs beschreven:

- minimaal toezicht
- resultaatgericht toezicht
- regulier toezicht.

5.3.1 'Minimaal toezicht'

Deze variant bestaat uit een combinatie van globale eisen ('internationale verdragen') en marginale toetsing.

Dominante principes:

- recht van ouders om zich te verzekeren van onderwijs voor hun kinderen dat aansluit bij hun godsdienstige, levensbeschouwelijke en opvoedkundige overtuigingen.
- onderwijs moet voldoen aan bepalingen uit internationale verdragen.

Rol overheid:

- de overheid is terughoudend met het stellen van eisen aan het thuisonderwijs, dus maximale vrijheid voor de ouders bij de inrichting van het onderwijs. Deze vrijheid wordt alleen ingeperkt als er geen twijfel over bestaat dat het recht van het kind op onderwijs en ontplooiing van talenten in het gedrang komt.

Toezicht:

- marginale toetsing, waarin wordt vastgesteld of aan algemeen geformuleerde bepalingen ('onderwijs is gericht op de volledige ontplooiing van talenten en voorbereiding op zelfstandig functioneren in de maatschappij') wordt voldaan.
- het toezicht op thuisonderwijs is beperkt tot toezicht op naleving van deze algemene bepalingen. De aspecten van kwaliteit uit de WOT gelden niet voor thuisonderwijs.

Deze variant sluit aan bij de aanpak in Vlaanderen, Ierland, het Verenigd Koninkrijk en een aantal staten in de Verenigde Staten en Canada.

5.3.2 'Resultaatgericht toezicht'

Deze variant bestaat uit een combinatie van op het te realiseren eindniveau gerichte eisen ('grondslag vervolgonderwijs + voorbereiden op examen / startkwalificatie') en een lichte vorm van proportioneel toezicht.

Dominante principes:

- onderwijs heeft de opdracht kinderen voor te bereiden op hun zelfstandig en volwaardig functioneren in de samenleving.
- ouders hebben het recht om zich te verzekeren van onderwijs voor hun kinderen dat aansluit bij godsdienstige, levensbeschouwelijke en opvoedkundige overtuigingen.

Rol overheid:

- de overheid moet waarborgen dat kinderen die thuisonderwijs volgen kunnen doorstromen naar aansluitend vervolgonderwijs en dat het onderwijs er voor alle kinderen op gericht is dat zij een diploma op tenminste het niveau van een startkwalificatie behalen
- thuisonderwijs kan op eigen wijze invulling geven aan deze maatschappelijke opdracht van het onderwijs, mits gewaarborgd is dat dit leidt tot zelfstandig maatschappelijk functioneren.

Toezicht:

- gericht op het nagaan of het thuisonderwijs voldoet aan bepalingen uit internationale verdragen (zie 'minimaal toezicht') en zorgt voor adequate voorbereiding op vervolgonderwijs en voor het behalen van een diploma op tenminste het niveau van een startkwalificatie (wordt het beoogde eindniveau bereikt?). In eerste instantie zijn alleen de aspecten van kwaliteit uit de WOT met betrekking tot leerresultaten van toepassing. Als blijkt dat de resultaten achterblijven wordt ook aandacht besteed aan andere aspecten van kwaliteit.
- proportionele toetsing, op basis van de in de WOT vastgelegde procedure, waarbij het toezicht primair gericht is op resultaten en de intensiteit van het toezicht mede afhangt van de maatregelen die ouders zelf genomen hebben om de kwaliteit van het onderwijs te waarborgen.

5.3.3 'Regulier toezicht'

Deze variant bestaat uit een combinatie van strenge eisen ('deugdelijkheidseisen schoolonderwijs') en proportionele toetsing.

Dominante principes:

- recht van kinderen op onderwijs, gericht op zo volledig mogelijke ontplooiing van hun persoonlijkheid, talenten en geestelijke en lichamelijke vermogens en een adequate voorbereiding op zelfstandig maatschappelijk functioneren
- de overheid moet waarborgen bieden voor de kwaliteit van al het onderwijs.

Rol overheid:

- de overheid stelt aan het thuisonderwijs zo veel mogelijk dezelfde eisen als aan het schoolonderwijs, om voor alle kinderen te waarborgen dat zij een ononderbroken ontwikkelingsproces kunnen doorlopen en dat het onderwijs hen adequaat voorbereidt op het zelfstandig functioneren in de maatschappij. Dat maakt ook een overgang van thuisonderwijs naar schoolonderwijs mogelijk.

Toezicht:

- gericht op naleving van de deugdelijkheidseisen voor het schoolonderwijs c.q. de aanmerkingscriteria voor particulier onderwijs en op de kwaliteitsaspecten van de WOT, behalve schoolklimaat, dat betrekking heeft op de school als organisatie
- proportionele toetsing, op basis van de in de WOT vastgelegde procedure, waarbij de intensiteit van het toezicht afhangt van de maatregelen die ouders zelf genomen hebben om de kwaliteit van het onderwijs te waarborgen

Deze variant sluit aan bij de aanpak in Noorwegen, Frankrijk, Oostenrijk en een aantal staten in de Verenigde Staten en Canada.

5.4 Beoordeling varianten

Toetsing aan uitgangspunten

In onderstaande tabel worden de verschillende varianten beoordeeld op sterke en zwakke punten in het licht van de in paragraaf 5.1 genoemde uitgangspunten.

	Minimaal toezicht	Resultaatgericht toezicht	Regulier toezicht
Waarborgen recht van ouders op onderwijs dat aansluit bij hun overtuigingen	+	+	-/+
Waarborgen recht van kinderen op onderwijs, gericht op ontplooiing van talenten en voorbereiding op zelfstandig maatschappelijk functioneren	-/+	+	+
Waarborgen kwaliteit onderwijs door overheid (minimumnormen)	-	+	+
Mogelijkheid van overstap naar regulier onderwijs	-	-/+	+
Grondslag voor vervolgonderwijs	-	+	+
Recht doen aan eigen karakter en diversiteit thuisonderwijs	+	+	-
Zicht op kwaliteit thuisonderwijs	-	-/+	+
Beperking uitvoeringslast inspectie	+	-/+	-
Beperking administratieve lasten ouders	+	-/+	-
Risico juridificering	+	-	-
Risico bureaucrativering	+	-/+	-
Risico 'dichtregelen' onderwijs door uitdijen van het toetsingskader	+	-/+	-

De beoordeling van de verschillende varianten hangt sterk af van de vraag welke invalshoeken centraal worden gesteld.

'Minimaal toezicht' scoort goed op het recht van ouders op onderwijs voor hun kinderen dat aansluit bij hun overtuigingen. Omdat sprake is van zeer globale normen en marginaal toezicht scoort deze variant minder goed op het gebied van het waarborgen van de kwaliteit van het onderwijs door de overheid, het waarborgen van volledige ontplooiing van talenten, zicht op de kwaliteit van het onderwijs door de inspectie en het waarborgen van een adequate voorbereiding op zelfstandig maatschappelijk functioneren. Dat betekent ook dat het voor de inspectie erg moeilijk zal zijn om achterstanden - op cognitief en sociaal-emotioneel gebied - tijdig te signaleren. In deze variant kunnen ouders immers alleen worden gedwongen om informatie over de leerprestaties en de ontwikkeling van het kind te overleggen of hun kind deel te laten nemen aan tests of toetsen als er sprake is van evident niet voldoen aan de wettelijke eisen. 'Minimaal toezicht' sluit goed aan bij het eigen karakter en de diversiteit van het thuisonderwijs, maar scoort slecht op de mogelijkheid om over te stappen van thuisonderwijs naar schoolonderwijs, omdat de inrichting van het thuisonderwijs sterk kan verschillen van schoolonderwijs. Daardoor is ook onzeker of thuisonderwijs een goede grondslag legt voor aansluitend vervolgonderwijs. De uitvoeringslast voor de inspectie en de administratieve lasten voor ouders zijn in deze variant beperkt, evenals het risico op bureaucratiesingering en 'dichtregelen' via het toezichtskader.

'Resultaatgericht toezicht' scoort goed op het gebied van waarborging van het recht van kinderen op onderwijs dat hun adequaat voorbereidt op zelfstandig maatschappelijk functioneren en het waarborgen van het recht van ouders op onderwijs voor hun kinderen dat aansluit bij hun overtuigingen. Doordat de overheid eisen stelt aan de resultaten c.q. het eindniveau is gewaarborgd dat het onderwijs een goede grondslag vormt voor vervolgonderwijs. Na afloop van het primair respectievelijk het voortgezet onderwijs zijn er goede mogelijkheden om over te stappen van thuisonderwijs naar schoolonderwijs. Als tussentijds de vrijstelling niet opnieuw afgegeven wordt is de overstap niet zonder meer mogelijk, omdat de inrichting van het thuisonderwijs aanzienlijk kan afwijken van die van het regulier onderwijs en deze variant daar ook ruimte voor biedt. Bij 'resultaatgericht toezicht' heeft de inspectie redelijk zicht op de kwaliteit van het onderwijs. Doordat het toezicht zich vooral richt op resultaten zijn de uitvoeringslasten voor de inspectie en de administratieve lasten voor de ouders beheersbaar, zij het wel groter dan in de variant 'minimaal toezicht'. In deze variant is het risico van juridificering aanzienlijk, als de inspectie en de ouders van mening verschillen over de vraag of de door de ouders genomen maatregelen om de kwaliteit van het onderwijs te waarborgen en te verbeteren een globale toetsing rechtvaardigen of over de wenselijkheid van toetsen of tests om een beter beeld te krijgen van de vorderingen van de leerling. Dit kan uiteindelijk leiden tot het 'dichtregelen' van de keuzeruimte van ouders via een uitdijend toetsingskader van de inspectie.

'Regulier toezicht' scoort goed op het gebied van het garanderen dat het kind een adequate voorbereiding ontvangt op zelfstandig maatschappelijk functioneren. De overheid stelt hoge minimumnormen aan thuisonderwijs. Daarmee worden de vrijheid van inrichting en het recht van ouders op onderwijs voor hun kinderen dat aansluit bij hun overtuigingen beperkt en wordt minder goed rekening gehouden met het eigen karakter en de diversiteit van het thuisonderwijs. Thuisonderwijs moet immers aan vergelijkbare eisen voldoen als schoolonderwijs. Doordat sprake is van regulier inspectietoezicht en de inspectie bepaalt welke informatie ouders moeten overleggen, heeft de inspectie goed zicht op de kwaliteit van het onderwijs. In de variant 'regulier toezicht' is het goed mogelijk over te stappen van thuisonderwijs naar regulier onderwijs, omdat thuisonderwijs aan dezelfde eisen moet voldoen als schoolonderwijs. In deze variant zijn de uitvoeringslast voor de inspectie en de administratieve lasten voor ouders relatief hoog en is er risico op bureaucratiesingering van het toezicht. Ook in deze variant is het risico van juridificering aanzienlijk, als de inspectie en de

ouders van mening verschillen over de vraag of de door de ouders genomen maatregelen om de kwaliteit van het onderwijs te waarborgen en te verbeteren een globale toetsing rechtvaardigen of over de wenselijkheid van toetsen of tests om een beter beeld te krijgen van de vorderingen van de leerling. Dit kan uiteindelijk leiden tot het 'dichtregelen' van de keuzeruimte van ouders via een uitdijend toetsingskader van de inspectie.

Workshop

In een workshop met betrokkenen en experts op 9 december 2005 zijn uitgangspunten en varianten voor toezicht op thuisonderwijs besproken, vooral vanuit het perspectief van de praktijk.

De belangrijkste bevindingen uit de workshop zijn hieronder weergegeven.

1.

Het is onwenselijk en irreëel aan thuisonderwijs dezelfde eisen te stellen als aan schoolonderwijs. De aanpak kan immers sterk afwijken. Ook de voortgang in de ontwikkeling van leerlingen die thuisonderwijs volgen kan afwijken van het reguliere onderwijs. Een belangrijke reden daarvoor is de adaptiviteit ten opzichte van de ontwikkeling van het kind. In het thuisonderwijs wordt in het algemeen meer ruimte geboden voor het eigen tempo van de leerling waarin specifieke kennis en vaardigheden worden geleerd. Zo kan er voor gekozen worden tijdelijk minder aandacht te besteden aan gebieden waarop het kind slechts moeizaam vordert (bijvoorbeeld rekenen) en meer energie te richten op onderwerpen en vakken waarin het kind wél voortgang maakt (bijvoorbeeld taal). Na verloop van tijd kan dan weer meer aandacht worden besteed aan het andere gebied. De ervaring wijst uit dat het leren dan doorgaans gemakkelijker gaat, wellicht ook doordat het op andere terreinen wél geleerd is ('work around' principe). Door deze hoge mate van adaptiviteit kan een overstap naar regulier onderwijs belemmerd worden. De eis dat aan het eind van elk jaar de overstap naar regulier onderwijs gemaakt moet kunnen worden is daarom niet haalbaar en doet geen recht aan het eigen karakter van het thuisonderwijs. Het is wel wenselijk en realistisch te eisen dat aan het eind van het basisonderwijs de overstap naar aansluitend vervolgonderwijs mogelijk is en dat thuisonderwijs er op gericht is dat kinderen een regulier examen op tenminste het niveau van een startkwalificatie behalen. Daarmee wordt gewaarborgd dat de uiteindelijke uitkomsten van het thuisonderwijs tenminste vergelijkbaar zijn met die van schoolonderwijs en dat de leerling een adequate voorbereiding krijgt op zelfstandig maatschappelijk functioneren.

2

Een periodiek gesprek tussen inspectie en thuisonderwijzende ouders is in beginsel een adequaat instrument om de kwaliteit van het thuisonderwijs te toetsen. Een ervaren inspecteur kan in een dialoog met de ouder(s) voldoende informatie verkrijgen om zich een beeld te vormen van de aanpak van het thuisonderwijs en de voortgang van het kind. Dit veronderstelt dat de ouders de inspecteur adequaat informeren. De inspecteur moet gerichte vragen stellen om zich een beeld te kunnen vormen over de volgende punten:

- is er voldoende sprake van voortgang in leerresultaten en (sociaal-emotionele, creatieve en motorische) ontwikkeling?
- wordt er voldoende tijd en aandacht aan onderwijs besteed?
- reflecteren de ouders voldoende zelfkritisch over de voortgang van het kind en over hun aanpak en zoeken zij ondersteuning bij vragen en problemen waar ze zelf niet goed uitkomen?

Bij de beoordeling door de inspectie zou de nadruk in eerste instantie moeten liggen op resultaten. Als de leerling een achterstand van meer dan een half jaar heeft ten opzichte van

leeftijdsgenoten, dient het toezicht zich meer te richten op het leerproces, om vast te stellen wat de oorzaken zijn van de achterblijvende ontwikkeling.

Conclusie

Bij toetsing aan de uitgangspunten scoort de variant 'resultaatgericht toezicht' het beste. Dat wordt bevestigd door de uitkomsten van de workshop, waaruit naar voren kwam dat het toezicht vooral gericht moet zijn op het vaststellen of leerlingen een achterstand hebben ten opzichte van leeftijdsgenoten. Daarbij is het uiteindelijke criterium dat leerlingen aan het eind van het basisonderwijs kunnen overstappen naar het reguliere onderwijs en dat het thuisonderwijs er op gericht is dat leerlingen een examen op tenminste het niveau van een startkwalificatie behalen.

Wat betreft de vormgeving van het toezicht is proportionaliteit het uitgangspunt. De inspectie moet er van overtuigd zijn dat de resultaten en de ontwikkeling van de leerling ongeveer overeenkomen met die van leeftijdsgenoten. In principe kan dit worden vastgesteld in een gesprek tussen ouders en inspectie, op basis van door de inspectie geformuleerde kwaliteitscriteria. Voorwaarde is een informatieplicht voor ouders om de inspectie alle gegevens te verstrekken die de inspectie nodig heeft om in redelijkheid tot een beoordeling te komen. De inspectie zal zich de kennis en ervaring eigen moeten maken om het thuisonderwijs adequaat te kunnen beoordelen. Als de inspectie twijfelt over de voortgang in de ontwikkeling van de leerling, kan een diepgaander onderzoek worden ingesteld.

6 Conclusies en aanbevelingen

Op basis van toetsing van de varianten voor toezicht op thuisonderwijs aan de uitgangspunten en de uitkomsten van de workshop, doet AEF in dit hoofdstuk een voorstel aan de minister van OCW voor de vormgeving van toezicht op thuisonderwijs.

6.1 Criteria voor toezicht op thuisonderwijs

Volgens AEF dient het toezicht er op gericht te zijn na te gaan of het onderwijs aansluit bij bepalingen uit internationale verdragen, of het een goede grondslag biedt voor aansluitend vervolgonderwijs en of het adequaat voorbereidt op een examen op tenminste het niveau van een startkwalificatie.

AEF stelt voor daarvoor de volgende criteria te hanteren:

- het onderwijs is gericht op de ontplooiing van de volledige persoonlijkheid en de talenten van het kind en op de voorbereiding van het kind op een actief leven als volwassene
 - het onderwijs bevordert het respect voor de grondrechten van de mens en voor de culturele waarden van het kind zelf en van anderen
 - er is sprake van voldoende voortgang in leerresultaten en de ontwikkeling van de leerlingen.
- Daarbij gelden als ijkpunten:
- . dat aan het eind van de basisschoolperiode de overstap naar regulier voortgezet onderwijs gemaakt kan worden
 - . dat het thuisonderwijs er op gericht is dat de leerling een diploma op tenminste het niveau van een startkwalificatie kan behalen.

Deze criteria bieden enerzijds ruimte voor het eigen karakter van het thuisonderwijs, anderzijds waarborgen zij dat het thuisonderwijs voldoet aan een bepaald kwaliteitsniveau en aan algemene uitgangspunten voor het onderwijs, zoals een brede ontwikkeling, burgerschapsvorming en het bieden van een grondslag voor maatschappelijk functioneren. Bovendien sluiten deze criteria aan bij de sturingsfilosofie van het ministerie van OCW, waarbij er ruimte is voor eigen keuzes met betrekking tot de inrichting van het onderwijs, in combinatie met het afleggen van verantwoording over het resultaat.

6.2 Wettelijk kader

Leerplichtwet

AEF stelt voor in de Leerplichtwet aan te geven dat aan vrijstelling van de leerplicht op grond van richtingsbezwaren de volgende voorwaarden worden verbonden:

- de ouders zorgen voor alternatief onderwijs:
 - . dat gericht is op de ontplooiing van de volledige persoonlijkheid en de talenten van het kind en op de voorbereiding van het kind op een actief leven als volwassene
 - . dat het respect voor de grondrechten van de mens en voor de culturele waarden van het kind zelf en van anderen bevordert
 - . waarbij sprake is van voldoende voortgang in leerresultaten en de ontwikkeling van de leerlingen, met als ijkpunten dat de leerlingen aan het eind van de basisschoolperiode de overstap naar regulier voortgezet onderwijs kunnen maken en een diploma op tenminste het niveau van een startkwalificatie kunnen behalen
- de ouders stemmen in met toezicht door de inspectie op de kwaliteit van het thuisonderwijs.

WOT

AEF stelt voor in de WOT op te nemen dat thuisonderwijs object van toezicht door de onderwijsinspectie is en dat het toezicht erop gericht is na te gaan of aan de criteria voor vrijstelling van de leerplicht wordt voldaan.

Tevens dient volgens AEF te worden aangegeven dat van artikel 11 WOT de volgende onderdelen van kracht zijn voor het thuisonderwijs:

1

Ter uitvoering van de in artikel 3 bedoelde taken onderzoekt de inspectie jaarlijks het onderwijs aan elke instelling, behoudens bijzondere omstandigheden. Naar aanleiding van het onderzoek geeft de inspectie een oordeel over de kwaliteit van het onderwijs.

2

De inspectie verricht het onderzoek aan de hand van de bij of krachtens een onderwijswet gegeven voorschriften en, indien het betreft een instelling voor primair of voortgezet onderwijs, de aspecten van kwaliteit, te weten:

A. voor wat betreft de opbrengsten van het onderwijs:

- . leerresultaten
- . de voortgang in de ontwikkeling van leerlingen.

B. voor wat betreft de inrichting van het onderwijsleerproces:

- . het leerstofaanbod
- . het didactisch handelen van de leraren
- . de leerlingenzorg.

3

Indien de inspectie naar aanleiding van het onderzoek, bedoeld in het vorige lid, oordeelt dat de kwaliteit tekortschiet, verricht zij na een door haar aangegeven termijn onderzoek naar de kwaliteitsverbeteringen die de instelling heeft gerealiseerd.

5

Bij de uitvoering van een onderzoek, bedoeld in het tweede of derde lid, kan de inspectie onafhankelijke deskundigen betrekken.

Het onderzoek door de inspectie is in eerste instantie gericht op het toetsen of aan de voorwaarden voor vrijstelling van de leerplicht wordt voldaan. Daarbij gaat het om de vraag of sprake is van brede ontwikkeling, burgerschapsvorming en een adequate voorbereiding op maatschappelijk functioneren. Tegen deze achtergrond zijn de volgende aspecten van kwaliteit uit de WOT van toepassing op thuisonderwijs:

- leerresultaten en voortgang in de ontwikkeling van de leerling, om na te gaan of sprake is van een adequate voorbereiding op maatschappelijk functioneren, te voorkomen dat leerlingen die thuisonderwijs volgen meer dan een half jaar achterstand hebben op leeftijdsgenoten en om te waarborgen dat leerlingen die thuisonderwijs volgen aan het eind van de basisschoolperiode de overstap naar regulier voortgezet onderwijs kunnen maken en dat zij een diploma op tenminste het niveau van een startkwalificatie kunnen behalen
- indien sprake is van een achterstand van meer dan een half jaar ten opzichte van leeftijdsgenoten wordt in het toezicht ook aandacht besteed aan het leerstofaanbod, het didactisch handelen en de leerlingenzorg. Doel is na te gaan of het thuisonderwijs adequate

- condities creëert om de voortgang in de ontwikkeling van leerlingen te waarborgen en bij achterstanden passende maatregelen neemt om deze aan te pakken
- daarnaast wordt aandacht besteed aan het leerstofaanbod om na te gaan of sprake is van brede vorming, die gericht op de ontplooiing van de volledige persoonlijkheid en de talenten van het kind en op de voorbereiding van het kind op een actief leven als volwassene en die het respect bevordert voor de grondrechten van de mens en voor de culturele waarden van het kind zelf en van anderen.

Wat betreft de aspecten van kwaliteit die betrekking hebben op de inhoud van het leerproces is volgens AEF terughoudendheid geboden, omdat bij thuisonderwijs onderwijs en opvoeding in elkaars verlengde liggen en het toezicht door de inspectie nadrukkelijk gericht is op het onderwijs en niet op de opvoeding.

6.3 Vormgeving toezicht op thuisonderwijs

Het toezicht door de inspectie is er op gericht vast te stellen of het onderwijs voldoet aan de hierboven genoemde criteria. Daartoe wordt door de inspectie in overleg met experts en ervaringsdeskundigen een toezichtskader voor thuisonderwijs opgesteld, dat goedkeuring behoeft van de minister van OCW.

AEF stelt voor het toezicht als volgt vorm te geven.

Jaarlijks vindt een gesprek plaats tussen inspectie en ouders, waarin wordt ingegaan op:

- de visie van de ouders op het onderwijs
- het leerstofaanbod, de gebruikte leermiddelen en onderwijsvormen
- de wijze waarop het onderwijs wordt afgestemd op de behoeften en mogelijkheden van het kind
- de leerresultaten, de voortgang in de ontwikkeling van het kind en de wijze waarop die gevolgd worden.

De ouders dienen aan te tonen dat het thuisonderwijs aan de in de WOT genoemde toezichtscriteria voldoet. Daartoe dienen zij aan de inspectie alle informatie te leveren, die de inspectie nodig heeft om in redelijkheid tot een beoordeling te komen. Dat kan via een gesprek en/of door het overleggen van lesmateriaal, bronnen, documenten die betrekking hebben op de leerinhouden, leermiddelen, een planning et cetera. Hierbij ligt de bewijslast bij de ouders.

Indien een kind naar het oordeel van de inspectie meer dan een half jaar achterstand heeft ten opzichte van leeftijdsgenoten en de inspectie twijfels heeft of aan het eind van de basisschoolperiode desgewenst de overgang naar regulier vervolgonderwijs gemaakt kan worden dan wel of het thuisonderwijs de leerling adequaat voorbereidt op een diploma op tenminste het niveau van een startkwalificatie, wordt ook aandacht besteed aan de oorzaken van de achterblijvende resultaten. Daarbij wordt ingegaan op het leerstofaanbod, het didactisch handelen van leraren (zijn ze voldoende zelfkritisch?) en de leerlingenzorg (welke maatregelen worden genomen met betrekking tot leerlingen met speciale behoeften?).

Als de inspectie ernstige twijfels heeft of aan de wettelijke vereisten wordt voldaan, kan zij een nader onderzoek instellen, waarbij thuisbezoek of het afnemen van een toets bij het kind tot de mogelijkheden behoren. De inspectie moet een beslissing om een toets af te nemen kunnen motiveren op basis van de verkregen informatie (of gebreken daarin) en kunnen aantonen dat de toets in het belang van het kind is. Bij een nader onderzoek heeft de inspectie het recht om de woning te betreden, zoals bedoeld in artikel 1 4^e lid van de Algemene wet op het

binnentreden, indien dit noodzakelijk is voor dat onderzoek. Tegen de beslissing om een nader onderzoek in te stellen kunnen de ouders beroep aantekenen bij de rechter.

Als de inspectie van mening is dat niet wordt voldaan aan de wettelijke vereisten, wordt dit gemeld aan de leerplichtambtenaar, die daar een proces-verbaal van opmaakt. Op basis daarvan kan het college van Burgemeester en Wethouders besluiten de vrijstelling een volgend jaar niet te verlenen, zodat de leerlingen dan moeten worden ingeschreven in een school in de zin van de leerplichtwet.

Bijlage 1: Quick scan buitenland

	Ierland
Uitgangspunten	<ul style="list-style-type: none"> - Ieder kind heeft recht op minimum aan onderwijs - Individuele behoeften van het kind zijn het belangrijkste uitgangspunt - Ouders hebben het recht en de plicht om in onderwijs te voorzien - De staat garandeert een minimum aan educatie, maar het is aan de ouders om te besluiten op welke wijze het kind deze educatie ontvangt: publieke school, particuliere school of thuisonderwijs. De staat dwingt geen schoolplicht af - Onderwijs dat niet op erkende scholen wordt gegeven mag afwijken van het reguliere onderwijs - De selectie van methoden en instrumenten is aan de ouders
Wettelijke verankering	Grondwet
Erkende motieven voor thuisonderwijs	<p>Er worden geen eisen / beperkingen gesteld aan (erkende) motieven voor thuisonderwijs. Als voorbeelden worden genoemd:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de behoefte om onderwijs te geven in de familiesfeer - religieuze overwegingen - filosofische of ideologische overwegingen - voorkeur voor een bepaalde vorm van onderwijs - de behoefte om kinderen met speciale behoeften en beperkingen individueel te onderwijzen - de beperking van een kind om naar school te gaan - afstand, of moeilijke bereikbaarheid van school - ontevredenheid over conventionele manier van onderwijs
Voorwaarden voor Thuisonderwijs	Indien ouders kiezen voor een andere vorm van educatie dan een erkende school moet het kind geregistreerd worden bij de "National Education Welfare Board". De Board moet er van overtuigd zijn dat een kind een minimum aan onderwijs ontvangt
Leerplicht of schoolplicht	Leerplicht
Wie beoordeelt deelname TOW	National Education Welfare Board
Regelgeving toezicht	<p>Registratie door National Educational Welfare Board (preliminary assessment en comprehensive assessment)</p> <p>Als de Board niet overtuigd is dat aan de voorwaarden wordt voldaan, kan het kind onder voorwaarden geregistreerd worden (ouders moeten verantwoording afleggen over vorm van onderwijs) of kan registratie geweigerd worden</p> <p>De Board behoudt het recht om tijdens de onderwijsplichtige periode herhaaldelijk te toetsen of aan de voorwaarden wordt voldaan</p>

<p>Vormgeving toezicht</p>	<p>Registratieprocedure:</p> <p>Stap 1: Preliminary Assessment (introdunctie assessment):</p> <ul style="list-style-type: none"> - gesprek tussen afgevaardigde van de Board en ouders over onderwijs, gebruikte materialen en instrumenten en de tijd die gespendeerd wordt aan onderwijs - het doel van dit assessment is om te bepalen of het kind een minimum aan onderwijs ontvangt. De veronderstelling is dat thuisonderwijs vraagt om een doordacht stappenplan waarin alle aspecten die belangrijk zijn voor de ontwikkeling van het kind naar voren komen. Daarnaast vraagt thuisonderwijs veel tijd, energie en een grote verantwoordelijkheid van de ouder - de afgevaardigde brengt verslag uit aan de Board <p>Stap 2: Comprehensive Assessment (aanvullend):</p> <ul style="list-style-type: none"> - als de Board op basis van het verslag niet in staat is om te bepalen of er een minimum aan onderwijs is gegarandeerd, dan volgt stap 2. De afgevaardigde van de Board kan dan 3 acties ondernemen: <ul style="list-style-type: none"> - observeren van de wijze waarop het kind onderwezen wordt - inspectie van instrumenten, materialen en plaats van het onderwijs - afnemen van een toets bij het kind (ter plaatse of op een door de Board aangewezen locatie) om de emotionele, intellectuele en lichamelijke ontwikkeling te toetsen (interactie tussen afgevaardigde en kind) - de ouder krijgt de mogelijkheid om te reageren op de bevindingen - als de Board overtuigd is van het minimum aan onderwijs wordt het kind geregistreerd. Als de Board nog niet overtuigd kan de Board het kind onder voorwaarde registreren of niet registreren <p>Toetspunten assessment:</p> <ul style="list-style-type: none"> - gegevens over het kind - gegevens over de ouders en eventuele andere personen die onderwijs verzorgen - de leeromgeving (materialen en omgeving waarin les wordt gegeven) - de onderwijsmethode (wijze waarop in onderwijs is voorzien) - intellectuele ontwikkeling van het kind (taal, lezen, rekenen en andere onderwijsgebieden) - fysieke ontwikkeling - sociaal en emotionele ontwikkeling - morele ontwikkeling - de wijze waarop ouders de ontwikkeling van hun kinderen toetsen
<p>Omvang thuisonderwijs</p>	<p>300 - 400 gezinnen</p>

	Verenigd Koninkrijk
Uitgangspunten	<ul style="list-style-type: none"> - Onderwijs is verplicht, schoolonderwijs niet - Ouders van kinderen die thuisonderwijs verzorgen zijn niet verplicht om een bepaald soort onderwijs te verzorgen. I.t.t. het reguliere onderwijs gelden er geen eisen t.a.v. aansluiting bij het National Curriculum en landelijke leerstandaarden, de kwalificaties van docenten, de planning van het onderwijs, de vormgeving van lessen, schooltijden en het informeren van de Local Educational Authority (LEA)
Wettelijke verankering	<p>De verantwoordelijkheid van de ouders is vastgelegd in sectie 7 van de Education Act 1996.</p> <p>(thuis)onderwijs moet leiden tot:</p> <ul style="list-style-type: none"> - voorbereiding van kinderen op leven in een moderne geciviliseerde samenleving - faciliteren van kinderen zodat zij het hoogste haalbare niveau kunnen bereiken
Erkende motieven voor thuisonderwijs	<p>Er worden geen eisen / beperkingen gesteld aan (erkende) motieven voor thuisonderwijs. Als voorbeelden worden genoemd:</p> <ul style="list-style-type: none"> - één op één aandacht voor het kind - religieuze en morele overtuigingen - versterken van de familieband - opgroeien in een veilige omgeving
Voorwaarden voor Thuisonderwijs	<p>De ouder van elk kind in de leerplichtige leeftijd moet zorgen voor onderwijs passend bij:</p> <ul style="list-style-type: none"> - leeftijd, capaciteiten en vaardigheden - de behoeften en mogelijkheden van kinderen met speciale onderwijsbehoeften
Leerplicht of schoolplicht	Leerplicht
Wie beoordeelt deelname TOW	LEA (locale onderwijsautoriteiten)
Regelgeving toezicht	<p>Ouders hoeven geen toestemming te vragen van de LEA om thuisonderwijs te starten of te informeren. Indien een leerling eerder bij een school was ingeschreven is het wel de taak van de school om te rapporteren aan de LEA dat de leerling niet langer geregistreerd staat bij de school</p> <p>Secties 437 tot 443 van de Education Act 1996 schrijven voor dat de LEA bij een vermoeden dat het kind onvoldoende onderwijs geniet een verklaring aan de ouders moet vragen dat het kind voldoende onderwijs geniet, inclusief informatie waaruit dat blijkt. De LEA is niet bevoegd op reguliere basis te monitoren of een kind dat thuisonderwijs geniet voldoende onderwijs geniet</p>
Vormgeving toezicht	<p>Als er twijfel bestaat of een kind voldoende onderwijs ontvangt, verzoekt de LEA de ouders om informatie waaruit blijkt dat dit wel het geval is. Het is aan de ouders om te bepalen op welke wijze zij dit doen. Daarbij kunnen zij verschillende informatiebronnen aanleveren, zoals een schriftelijke rapportage, voorbeelden van het werk, de LEA-vertegenwoordiger thuis uitnodigen (waar het kind wel of niet bij is), een ontmoeting elders of een verklaring van een erkende derde partij over het onderwijs dat is verzorgd</p> <p>Als de LEA op basis van de gegevens constateert dat het kind onvoldoende onderwijs geniet, wordt dit terugkoppeld aan de ouders, die de kans krijgen om aanvullende informatie te leveren. Als de LEA nog niet overtuigd, kan worden overgegaan tot een "school attendance order". De uiteindelijke keuze is aan de rechtbank.</p>
Omvang thuisonderwijs	10.000 personen (2001)

	Canada
Uitgangspunten	<ul style="list-style-type: none"> - Ouders hebben het grondwettelijk recht om hun kinderen i.o.m. hun (geloofd)overtuiging te onderwijzen - Leerplicht van 5 tot en met 16 jaar - Thuisonderwijs is legaal
Wettelijke verankering	Voorwaarden en toezicht op thuisonderwijs worden geregeld door de provincies. Elke provincie heeft haar eigen Education Act. In sommige provincies wordt thuisonderwijs expliciet genoemd als mogelijke onderwijsvorm, in anderen wordt impliciet (vaak via verwijzingen naar privaat onderwijs) naar de mogelijkheid van thuisonderwijs verwezen
Erkende motieven voor thuisonderwijs	Er worden geen eisen/bepalingen aan (erkende) motieven voor thuisonderwijs gesteld. Als voorbeelden worden genoemd: <ul style="list-style-type: none"> - religieuze overtuigingen - schoolonderwijs is niet voldoende uitdagend voor het kind - het bieden van veiligheid (tegengaan van pesten, zich buitengesloten voelen) en slechte ervaringen met schoolonderwijs
Voorwaarden voor Thuisonderwijs	Algemeen: ouders moeten garanderen dat hun kind thuis gelijkwaardig onderwijs aan schoolonderwijs wordt geboden. De (invulling van de) voorwaarden verschillen tussen provincies: <ul style="list-style-type: none"> - in de meeste provincies dienen de ouders het Ministerie van Onderwijs van de provincie schriftelijk op te hoogte te stellen van hun voornemen hun kind thuis te onderwijzen. Vaak dient ook te worden aangegeven van welk studiemateriaal de ouders gebruik wensen te maken en dient het onderwijsprogramma te worden beschreven - in sommige provincies kan worden volstaan met een verklaring aan het dichtstbijzijnde schoolbestuur met de mededeling van het voornemen thuisonderwijs te bieden aan hun kind(eren) - in andere provincies dienen kinderen uitgebreide toetsen te ondergaan
Leerplicht of schoolplicht	Leerplicht
Wie beoordeelt deelname TOW	Afhankelijk van de wetgeving in de provincie is het schoolbestuur, dan wel het Ministerie van Onderwijs in de desbetreffende provincie verantwoordelijk voor het houden van toezicht
Regelgeving toezicht	In elke provincie is schriftelijke melding van de ouders voorafgaand aan deelname aan thuisonderwijs een voorwaarde. De verdere eisen verschillen per provincie (zie voorwaarden voor thuisonderwijs), variërend van een jaarlijkse verklaring van ouders tot een jaarlijkse schriftelijke jaarlijkse toets van het kind
Vormgeving toezicht	Hieronder volgt een opsomming van de manier waarop toezicht door verschillende provincies is vormgegeven: <ul style="list-style-type: none"> - Alberta: het onderwijsprogramma moet overeenkomen met het programma dat wordt aangeboden door de provinciale overheid. Kinderen moeten met tussenperiodes van drie jaar een toets afleggen. Het bij het thuisonderwijs betrokken schoolbestuur dient het thuisonderwijs op de voet te volgen - Northwest Territories: jaarlijks aanbieden van twee door het door het kind afgelegde assessments aan het schoolbestuur en tweejaarlijkse evaluatie met het schoolbestuur over de verrichtingen / voortgang van het kind - Nova Scotia: op verzoek van het Ministerie dient een portfolio met verzameld werk van het kind te worden aangeboden - Quebec: home visits door het schoolbestuur zijn niet wettelijk verplicht. Er vindt wel een jaarlijkse evaluatie plaats - Saskatchewan: jaarlijkse voortgangsrapportage door ouders - Yukon: het thuisonderwijsprogramma dient ontwikkeling van de basisvaardigheden te stimuleren. De ouders moeten jaarlijks verantwoording afleggen aan het ministerie
Omvang thuisonderwijs	80.000 personen (2001)

	Verenigde Staten
Uitgangspunten	<ul style="list-style-type: none"> - ouders hebben constitutioneel recht hun eigen kinderen te onderwijzen - thuisonderwijs is wettelijk toegestaan - onderwijs is verplicht voor kinderen tussen de 7 en 16 jaar - kinderen die thuis worden onderwezen, moeten over het algemeen voldoen aan de 'grade level' vereisten die in de betreffende staat worden gehanteerd
Wettelijke verankering	<p>De Grondwet staat de federale overheid niet toe om publiek en privaat onderwijs te reguleren of te controleren. Het toezicht op het onderwijs moet worden overgelaten aan de staten (10e Amendement)</p> <p>De US Supreme Court heeft in 1972 bepaald dat ouders het constitutionele recht hebben om hun eigen kinderen te onderwijzen, onder andere op basis van het eerste Amendement (vrijheid van religie)</p> <p>De regelgeving verschilt per staat. De staten zijn in drie groepen te verdelen. 34 staten hebben een wet op thuisonderwijs. In 12 staten wordt in de wetgeving gesteld dat kinderen de vrijheid hebben om publiek of privaat onderwijs te volgen. Thuisonderwijs valt hier onder privaatonderwijs. 4 staten zijn 'approval states'. Zij hebben geen wet op thuisonderwijs. Op individuele basis wordt toestemming door de lokale schoolinspectie verleend</p>
Erkende motieven voor thuisonderwijs	<p>Er worden geen eisen / beperkingen aan (erkende) motieven voor thuisonderwijs gesteld. Als voorbeelden worden genoemd:</p> <ul style="list-style-type: none"> - onderwijzen van specifieke filosofische of religieuze waarden - wensen met betrekking tot sociale interactie - ontwikkelen van hechte familiebanden - veiligheid - meer / andere kennis aanbieden dan op school
Voorwaarden voor Thuisonderwijs	<ul style="list-style-type: none"> - er hoeft geen gekwalificeerde leraar betrokken te zijn bij het thuisonderwijs (Nb hierop zijn uitzonderingen) - de ouders moeten een verklaring afleggen waarin uiteengezet wordt dat het kind thuisonderwijs ontvangt
Leerplicht of schoolplicht	Leerplicht
Wie beoordeelt deelname TOW	Onderwijsinspectie
Regelgeving toezicht	<p>De regelgeving omtrent toezicht op thuisonderwijs verschilt per staat. Daarbij zijn 3 groepen te onderscheiden:</p> <ul style="list-style-type: none"> - staten met weinig toezicht: de staat vereist slechts een verklaring van de ouders - staten met een gemiddeld toezicht: de staat vereist een verklaring van de ouders en toetst het kind en/ of eist een professionele evaluatie van de voortgang - staten met een streng toezicht: de staat vereist een verklaring van de ouders, toetst het kind en/ of eist een professionele evaluatie van de voortgang en stelt andere eisen, zoals een door de staat goedgekeurd curriculum, leraarsbevoegdheid van ouder(s) of home visits

Vormgeving toezicht	<p>Hieronder volgt een opsomming van de manier waarop toezicht door verschillende staten is vormgegeven:</p> <ul style="list-style-type: none"> - North Carolina: afleggen van een jaarlijkse gestandaardiseerde test die de voortgang in grammatica, lezen, spellen en rekenen meet. De resultaten dienen beschikbaar te zijn voor de inspectie - Colorado: afleggen van een gestandaardiseerde test in grade 3, 5, 7, 9 en 11 - New York: overleggen van attendance records aan de inspectie. Hiernaast dient een kwartaalrapport aan de inspectie te worden toegezonden met daarin vermeld het aantal onderwijsuren, een beschrijving van de behandelde lesstof en een cijfer of evaluatie per onderwerp. Om het jaar dient een gestandaardiseerde test te worden afgelegd in grade 4 tot en met 8. Vanaf grade 9 dient elk jaar een gestandaardiseerde test te worden afgelegd - Florida: bijhouden van een portfolio die door de inspectie kan worden opgevraagd. Verrichtingen van het kind kunnen worden geëvalueerd via een aangewezen psycholoog (dit dient in goed overleg met de ouders te worden besloten) - Louisiana: afdoende bewijs dat het programma ten minste gelijk is aan het onderwijs dat op school aangeboden wordt - Connecticut: er dient een portfolio te worden bijgehouden dat aantoonde dat onderwijs in de verplichte vakken wordt gegeven - Delaware: in een verklaring aan het Ministerie van Onderwijs dient elk jaar het aantal kinderen dat thuisonderwijs geniet gerapporteerd te worden - Rhode Island: het overzicht van het aantal deelnemende kinderen dient op verzoek aan het schoolcomité worden verzonden
Omvang thuisonderwijs	1,6 à 2 mln personen (2001)

	Finland
Uitgangspunten	<ul style="list-style-type: none"> - ouders zijn vrij om thuisonderwijs aan hun kinderen te bieden. Zij kunnen er voor kiezen via een andere weg dan schoolonderwijs te zorgen dat het kind gelijkwaardige vaardigheden kan verwerven. Als ouders niet voldoen aan hun plicht om hun kinderen onderwijs te bieden, zijn zij strafbaar (Basic Education Act, 628/ 1998:45) - de lokale autoriteiten zijn verantwoordelijk voor het bieden van onderwijs wanneer kinderen, door medische redenen, niet in staat zijn een school te bezoeken
Verankering in de wet	Onderwijswetgeving. Secties 25, 26, 45 van de Basic Education Act regelt de mogelijkheid om thuisonderwijs aan te bieden
Erkende motieven voor thuisonderwijs	Er worden geen eisen / beperkingen aan (erkende) motieven voor thuisonderwijs gesteld
Voorwaarden voor Thuisonderwijs	<ul style="list-style-type: none"> - ouders hoeven geen toestemming te vragen, maar moeten de gemeente wel op de hoogte stellen van het feit dat zij thuisonderwijs aanbieden - een kind is leerplichtig vanaf 7 jaar - de (verplichte) onderwijs syllabi dienen te worden afgerond. Het in het thuisonderwijs aangeboden curriculum moet gelijkwaardig zijn aan het nationaal curriculum. Thuisonderwijs moet dezelfde leerdoelen, onderwerpen en begeleiding bieden als schoolonderwijs. De ouders bepalen hoe zij dit invullen
Leerplicht of schoolplicht	Leerplicht
Wie beoordeelt deelname TOW	Er hoeft geen toestemming te worden gegeven voor deelname aan thuisonderwijs. Wel zijn de lokale autoriteiten verplicht de voortgang van de leerlingen te controleren. In de praktijk wordt de controle vaak uitgevoerd door een lokale leraar
Regelgeving toezicht	Ouders staan vrij in hun keuze voor onderwijsmethodieken en curricula. De lokale autoriteiten moeten controleren of de verplichte syllabi worden afgerond
Vormgeving toezicht	De lokale autoriteiten stellen door toetsen en het in beeld brengen van vaardigheden en behoeften van leerlingen de vorderingen van leerlingen vast. De toetsing wordt vaak uitgevoerd door leraren van een lokale school. Leerlingen moeten de toets met goed gevolg doorstaan om het verplichte certificaat aan het eind van elk schooljaar te ontvangen (Basic Education Act, 852/1998:10)
Omvang thuisonderwijs	347 personen (2002)

	Noorwegen
Uitgangspunten	Thuisonderwijs is een officieel erkende vorm van onderwijs in Noorwegen: - iedere inwoner van Noorwegen kan thuisonderwijs aanbieden of ontvangen - het niveau van thuisonderwijs dient gelijkwaardig te zijn aan schoolonderwijs
Wettelijke verankering	Education Act, Section 2, Act of 13 June, 1969, No 24. Hier wordt gesteld dat jonge mensen het recht en de plicht hebben om onderwijs op een basisschool te volgen, tenzij zij onderwijs van hetzelfde niveau via een andere bron ontvangen. In 1989 is hieraan toegevoegd dat kinderen die thuis onderwezen worden 'corresponding education' (gelijkwaardig onderwijs) dienen te krijgen
Erkende motieven voor thuisonderwijs	Niet gespecificeerd
Voorwaarden voor Thuisonderwijs	Ouders hoeven slechts aan de lokale autoriteiten te melden dat zij de intentie hebben om thuisonderwijs te bieden aan hun kind
Leerplicht of schoolplicht	Leerplicht
Wie beoordeelt deelname TOW	Lokale autoriteiten
Regelgeving toezicht	The Education Act, section 14-2 vermeldt: 'De lokale gemeente houdt toezicht op kinderen en jonge mensen die geen schoolonderwijs volgen, maar nog wel leerplichtig zijn.'
Vormgeving toezicht	De Noorse gemeenten zijn verantwoordelijk voor het toezicht op het onderwijs aan hun inwoners. Meest gebruikte methode van toezicht is een tweejaarlijks bezoek van een supervise-teacher. Dit dient in goed overleg met de ouders plaats te vinden. Hiernaast kan de lokale gemeente kinderen die thuisonderwijs ontvangen, opdragen om speciale toetsen te ondergaan. Indien het niveau van thuisonderwijs niet gelijkwaardig is aan schoolonderwijs, kan de gemeente de leerling verplichten om schoolonderwijs te volgen
Omvang thuisonderwijs	500 personen (2001)

	Vlaanderen
Uitgangspunten	<ul style="list-style-type: none"> - ouders hebben de vrijheid om hun kind zonder voorafgaande toestemming naar eigen inzicht onderwijs te geven - de overheid moet er op toezien dat ieder kind effectief kwaliteitsvol onderwijs ontvangt - ten aanzien van de eisen waaraan thuisonderwijs moet voldoen wordt aangesloten bij internationale verdragen: <ul style="list-style-type: none"> - het onderwijs is gericht op de ontplooiing van de volledige persoonlijkheid en de talenten van het kind en op de voorbereiding van het kind op een actief leven als volwassene - het onderwijs bevordert het respect voor de grondrechten van de mens en voor de culturele waarden van het kind zelf en van anderen.
Wettelijke verankering	Grondwet en Leerplichtwet
Erkende motieven voor thuisonderwijs	Er worden geen eisen / beperkingen gesteld aan (erkende) motieven voor thuisonderwijs. Ouders hoeven deze keuze ook niet te motiveren
Voorwaarden voor Thuisonderwijs	<ul style="list-style-type: none"> - ouders die ervoor kiezen om hun kinderen thuisonderwijs te geven, moeten dit jaarlijks meedelen in een verklaring aan het ministerie van Onderwijs - in deze verklaring moeten ouders gegevens met betrekking tot de identiteit van de leerling verstrekken, meedelen waar en door wie het onderwijs verstrekt wordt en verklaren controle te accepteren en daar aan mee te werken - men kan op elk moment van het schooljaar met thuisonderwijs aanvangen - de wet vereist niet dat de onderwijsverstrekker een onderwijsbevoegdheid, dan wel enige andere kwalificatie heeft - de wet vereist niet dat het kind getest wordt
Leerplicht of schoolplicht	Leerplicht
Wie beoordeelt deelname TOW	Onderwijsinspectie
Regelgeving toezicht	<ul style="list-style-type: none"> - de onderwijsinspectie voert controles uit. Ouders zijn verplicht hun medewerking te verlenen aan de controle en alle documenten om de uitvoering van deze controle mogelijk te maken ter beschikking te stellen aan de onderwijsinspectie. Wanneer ouders de controle niet aanvaarden moeten zij de minderjarige inschrijven op een school, die erkend, gefinancierd of gesubsidieerd is door de Vlaamse Gemeenschap. Niet-nakoming van deze laatste verplichting kan leiden tot sancties (geldboete of gevangenisstraf) - de onderwijsinspectie heeft bij haar beoordeling slechts een marginale toetsingsbevoegdheid. Dat betekent dat ouders veel vrijheid hebben bij de inrichting van het thuisonderwijs. De Inspectie kan slechts vast stellen dat het thuisonderwijs niet aan de doelstellingen voldoet, wanneer daarover geen enkele twijfel bestaat, d.w.z. dat "ieder redelijk denkend mens" op basis van de beschikbare gegevens tot dezelfde conclusies zou komen - bij de controle dient de inspectie zich een zo goed mogelijk beeld te vormen over het verstrekte onderwijs en de door de ouders geleverde gegevens - de inspectie moet jaarlijks een totaalverslag opstellen van alle thuisonderwijscontroles, dat wordt opgenomen in het jaarverslag van de inspectie

<p>Vormgeving toezicht</p>	<ul style="list-style-type: none"> - aan de ouders wordt gevraagd aan te tonen hoe zij het onderwijs verstrekken en hoe zij de leerprocessen inrichten en organiseren. Dat kan via een gesprek, door het overleggen van lesmateriaal, bronnen, documenten die betrekking hebben op de leerinhouden, leermiddelen, een planning et cetera. Welke middelen in elk individueel geval worden aangewend, behoort tot de vrijheid van de onderwijsverstrekker. De afspraken over de tijdens de controle voor te leggen documenten worden schriftelijk vastgelegd - controle vindt plaats na een afspraak tussen ouders en de inspectie - de controle kan plaatsvinden op de plaats waar het onderwijs wordt gegeven of op een plaats die door de inspectie wordt aangewezen en waar de ouders zich mee akkoord verklaren. Het kind hoeft niet bij de controle aanwezig te zijn; wel wordt daar in de praktijk vaak om gevraagd - bij de controle geeft de inspectie aan aan welke zaken bijzondere aandacht dient te worden gegeven met het oog op een volgende controle - de inspectie bepaalt hoe vaak controles worden uitgevoerd - tijdens het bezoek laat de inspectie mondeling weten of het onderwijs voldoet aan de doelstellingen. Na het bezoek maakt de onderwijsinspectie een zogenaamd 'verslagformulier controle huisonderwijs'. In het verslagformulier staat, naast de persoonlijke gegevens van het kind en de ouders, door wie er les wordt gegeven, de motivering voor het geven van thuisonderwijs en de conclusie of het thuisonderwijs aan de doelstellingen voldoet. Dit verslagformulier wordt voor reactie aan de ouders toegezonden - als de inspectie bij de controle vaststelt dat het onderwijs niet voldoet aan de doelstellingen, vindt er een tweede controle plaats. Indien de inspectie bij de tweede controle vaststelt dat het thuisonderwijs nog steeds niet voldoet aan de doelstellingen, moeten de ouders het kind inschrijven in een school die erkend, gefinancierd of gesubsidieerd is door de Vlaamse Gemeenschap
<p>Omvang thuisonderwijs</p>	<p>349 personen (2002)</p>

	Frankrijk
Uitgangspunten	<p>Thuisonderwijs is wettelijk toegestaan, maar de eisen aan thuisonderwijs zijn bijzonder streng. Kinderen moet gevarieerd onderwijs worden aangeboden en zij dienen aan het eind van hun leerplichtige periode een niveau gelijkwaardig aan regulier schoolonderwijs te hebben bereikt.</p> <p>De leerplicht geldt van 6 tot 16 jaar, ook voor thuisonderwijs</p> <p>In de wet staat gedetailleerd omschreven waaraan het (thuis)onderwijs inhoudelijk moet voldoen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - een goede beheersing van de Franse taal - kennis van de Franse literatuur - inzicht in wiskunde - beheersen van ten minste één vreemde taal - basiskennis van geschiedenis en geografie van Frankrijk, Europa en de rest van de wereld - basiskennis van wetenschap en technologie - basiskennis van kunst en cultuur - sportactiviteiten ontplooiën <p>In de praktijk komt het erop neer dat ouders hun kinderen min of meer dezelfde vakken en vaardigheden moeten onderwijzen als kinderen op Franse staatscholen</p>
Wettelijke verankering	Artikel 131 lid 2 van de "Code de l'Education" geeft ouders het recht hun kinderen zelf onderwijs te geven
Erkende motieven voor thuisonderwijs	Als specifiek motief wordt genoemd langdurige ziekte
Voorwaarden voor thuisonderwijs	Ouders die thuisonderwijs willen geven, moeten hiervoor een verklaring indienen bij Inspection Academique. (onderwijsinspectie) en de gemeente. Jaarlijkse registratie is verplicht
Leerplicht of schoolplicht	Leerplicht
Wie beoordeelt deelname TOW	Inspection Academique en lokale autoriteiten
Regelgeving toezicht	<p>Thuisonderwijs wordt in Frankrijk op twee manieren geïnspecteerd. De eerste vorm van inspectie geschiedt vrijwel direct na ontvangst van de verklaring, en daarna elke twee jaar. Deze inspectie wordt uitgevoerd door de lokale autoriteiten en heeft tot doel om vast te stellen wat de redenen zijn voor de keuze voor thuisonderwijs en of de gezondheid van het kind en de leefomstandigheden van het gezin toestaan dat de ouders thuisonderwijs geven. De kwaliteit van het onderwijs wordt bij deze controle niet getoetst</p> <p>Daarnaast controleert de onderwijsinspectie tenminste één keer per jaar, in de eerste drie maanden van het schooljaar, of het onderwijs voldoet aan de voorwaarden met betrekking tot de inhoud van het onderwijs. Deze inspectie vindt meestal thuis plaats, maar mag ook ergens anders geschieden. Vindt de inspecteur dat het onderwijs niet overeenstemt met de onderwijskundige normen, dan krijgen de ouders de gelegenheid de situatie te verbeteren. Is het onderwijs bij een tweede inspectie nog steeds onvoldoende, dan kan de inspecteur de ouders via een strafrechtelijke procedure dwingen het kind op een school in te schrijven</p>
Vormgeving toezicht	<ul style="list-style-type: none"> - de onderwijsinspectie toetst kinderen die thuisonderwijs ontvangen jaarlijks op gezondheid en onderwijsontwikkeling. De gemeente en het ministerie van onderwijs worden geïnformeerd over de uitkomsten - de wijze van toezicht varieert van het afleggen van een nationaal examen tot het onder supervisie van een leraar afronden van de "syllabus". Gelet op de strenge eisen waaraan thuisonderwijs moet voldoen, dient de inspectie te controleren of het thuisonderwijs van gelijk niveau is als schoolonderwijs. De inspecteur bepaalt de wijze waarop het toezicht wordt vormgegeven - NB veel ouders die thuisonderwijs verzorgen doen een beroep op het Centre National d'Education a Distance (afstandsonderwijs) voor pedagogische en didactische ondersteuning, vanwege de strenge eisen die gelden voor het thuisonderwijs
Omvang thuisonderwijs	500 - 1000 personen

	Oostenrijk
Uitgangspunten	<ul style="list-style-type: none"> - thuisonderwijs wordt gedefinieerd als "Sonderschule", waarmee kan worden voldaan aan de schoolplicht - ouders hebben het recht te kiezen voor thuisonderwijs
Wettelijke verankering	Bundesgesetz über die Schulpflicht (Schulpflichtgesetz 1985)
Erkende motieven voor thuisonderwijs	<p>Er worden geen eisen / beperkingen gesteld aan (erkende) motieven voor thuisonderwijs. Als mogelijke redenen worden genoemd:</p> <ul style="list-style-type: none"> - fysieke en geestelijke gesteldheid van het kind - grote afstand tussen school en thuis - voorkeur van de ouders
Voorwaarden voor thuisonderwijs	<ul style="list-style-type: none"> - aanschrijven van de Bezirksschulrat (districtschoolraad) voor het begin van het schooljaar - de Bezirksschulrat kan deelname aan thuisonderwijs binnen een maand na deze aanschrijving afkeuren als niet aannemelijk is dat het onderwijs gelijkwaardig is aan schoolonderwijs. Tegen het besluit van de Bezirksschulrat kan beroep worden aangetekend bij de Landesschulrat. Tegen het besluit van de Landesschulrat is geen beroep mogelijk - aan het einde van het schooljaar moet de leerontwikkeling door een toets vastgesteld worden. Als de Bezirksschulrat van oordeel is dat de leerontwikkeling onvoldoende is, moet het kind ingeschreven worden op een reguliere school
Leerplicht of schoolplicht	Schoolplicht
Wie beoordeelt deelname TOW	Bezirksschulrat (districtschoolraad)
Regelgeving toezicht	<ul style="list-style-type: none"> - registratie bij de districtschoolraad - jaarlijks afnemen van een toets
Vormgeving toezicht	<ul style="list-style-type: none"> - de jaarlijkse toets wordt afgenomen door een erkende school - de leerling heeft de mogelijkheid om, binnen een termijn van 2 tot 4 maanden, de toets nogmaals af te leggen als de resultaten onvoldoende zijn. Een leerling mag maximaal drie maal een toets maken Als de leerontwikkeling achterblijft kan de districtschoolraad besluiten dat de schoolplicht onvoldoende is ingevuld - de toets bestaat uit een toets op mondelinge en schriftelijke vaardigheden die horen bij de leeftijd van de leerling

	Spanje
Uitgangspunten	<ul style="list-style-type: none"> - thuisonderwijs is niet wettelijk toegestaan (geen erkende vorm van onderwijs) - er zijn uitzonderingen voor specifieke categorieën leerlingen - voor leerplichtige leerlingen (6-16 jaar) geldt een schoolplicht. Indien een leerling niet in staat is een school te bezoeken wordt afstandsonderwijs aangeboden
Wettelijke verankering	Grondwet Organic Act on the General Organisation of the Education System (LOGSE, 1987, Art. 5o)
Erkende motieven voor thuisonderwijs	<ul style="list-style-type: none"> - het is niet mogelijk om de school op reguliere basis te bezoeken, vanwege afstand of persoonlijke of sociale redenen, zoals ziekte, dans- of sportactiviteiten of het behoren tot een reizende familie
Voorwaarden voor Thuisonderwijs	De Organic Act on the General Organisation of the Education System uit 1987 bepaalt dat leerlingen die niet in staat zijn een school op reguliere basis te bezoeken, zoals kermiskinderen, afstandsonderwijs moeten volgen
Leerplicht of schoolplicht	Schoolplicht
Wie beoordeelt deelname TOW	Technical Education Inspection Service van de provincie
Regelgeving toezicht	De Technical Education Inspection Service van de provincie moet goedkeuring geven voor deelname aan afstandsonderwijs
Vormgeving toezicht	De wijze waarop toezicht wordt uitgevoerd is niet inhoudelijk beschreven

	Duitsland
Uitgangspunten	<ul style="list-style-type: none"> - alle kinderen in de schoolgaande leeftijd die inwoner zijn van Duitsland zijn wettelijk verplicht om naar een erkende school te gaan - thuisonderwijs is geen erkende vorm van onderwijs en is (enkele uitzonderingen daargelaten) strafbaar
Wettelijke verankering	<p>Bundesverfassungsgericht, Urteil vom 5.9.1986 - 1 BvR 794/86 (Bondswetgeving): "Die allgemeine Schulpflicht und die sich daraus ergebenden weiteren Pflichten beschränken in zulässiger Weise das in Art. 6 II 1 GG gewährleistete elterliche Bestimmungsrecht über die Erziehung des Kindes." (Art. 6, Abs. 2, Satz 1 des Grundgesetzes lautet: "Pflege und Erziehung der Kinder sind das natürliche Recht der Eltern und die zuvörderst ihnen obliegende Pflicht.")</p>
Erkende motieven voor thuisonderwijs	<p>In de wetgeving wordt benadrukt dat religieuze, pedagogische en ideologische overwegingen geen grond zijn voor vrijstelling van de plicht tot het volgen van schoolonderwijs. Uitzonderingen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kinderen die een lange periode ziek zijn - kinderen van buitenlandse ouders die voor een korte periode in Duitsland verblijven en waarvan de ouders kunnen aantonen dat zij reeds thuisonderwijs hebben verzorgd in een ander land en van plan zijn om terug te keren naar het land van herkomst
Uitgangspunten	In Duitsland bestaat schoolplicht. Thuiseducatie is niet toegestaan
Voorwaarden voor Thuisonderwijs	n.v.t.
Leerplicht of schoolplicht	Schoolplicht
Wie beoordeelt deelname TOW	n.v.t.
Regelgeving toezicht	Ouders die herhaaldelijk de schoolplicht ontduiken worden veroordeeld door de rechter
Vormgeving toezicht	Als ouders met opzet en herhaaldelijk hun kinderen weghouden van school, kan de rechtbank de ouders uit hun ouderlijke macht ontheffen. In zes Länder wordt het weghouden van kinderen gezien als misdad: de maximum straf is 6 maanden of 180 dagen inkomen als boete

Bijlage 2: Bronnen quick scan buitenland

Informatie over thuisonderwijs in het buitenland is verkregen uit de volgende bronnen:

Informatie over positie van thuisonderwijs in diverse landen

- <http://homeschooling.gomilpitas.com>

Informatie over wetgeving op thuisonderwijs in Canada

- <http://www.flora.org/homeschool-ca>
- <http://www.geocities.com/athomeschooling>
- <http://www.hslda.ca>

Informatie over wetgeving op thuisonderwijs in Verenigde Staten

- <http://www.hslda.org>

Informatie over wetgeving op thuisonderwijs in Noord Europa (Noorwegen, Finland)

- <http://hem.passagen.se/matshem>
- <http://folk.uio.no/cbeck/Untitled1.htm>
- <http://www.mannbro.se/hemma/print.php?page=english>

Informatie over wetgeving op thuisonderwijs in Verenigd Koninkrijk

- <http://www.geocities.com/Heartland/Lake/3262>
- <http://gibsonclan.co.uk/he/ehelg/index.shtml>
- <http://www.home-service.org>

Informatie over wetgeving op thuisonderwijs in Frankrijk

- <http://www.lesenfantsdabord.org>

Informatie over wetgeving op thuisonderwijs in Spanje

- <http://www.educacionlibre.org/legalmarc.htm>

Informatie over wetgeving op thuisonderwijs in Vlaanderen

- Sperling, J. (2004) "Thuisonderwijs in Vlaanderen: een voorbeeld voor Nederland", NJB, afl. 2004, 25
- <http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=12230>

Informatie over wetgeving op thuisonderwijs in Duitsland

- <http://www.hausunterricht.org>
- <http://www.german-way.com/educ.html>
- <http://www.homeschooling.de/>

Informatie over wetgeving op thuisonderwijs in Oostenrijk

- <http://www.austria.gv.at/>
- http://www.hausunterricht.org/html/hs_international.html

Informatie over wetgeving op thuisonderwijs in Schotland

- Guidance on the circumstances in which parents may choose to educate their children at home
- <http://www.scotland-legislation.hmso.gov.uk/legislation/scotland/acts2004/20040004.htm>
- Home education and the law in Scotland, education otherwise
- <http://www.schoolhouse.org.uk/text/law.html>

Informatie over wetgeving op thuisonderwijs in Ierland

- http://www.oasis.gov.ie/education/primary_education/education_welfare_act_2000.html
- Guidelines on the assessment of education in places other than recognised schools, department of education and science

Bijlage 3: Internationale verdragen

Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens

Artikel 8 - Recht op eerbiediging van privé leven, familie- en gezinsleven

- 1 Een ieder heeft recht op respect voor zijn privé leven, zijn familie- en gezinsleven, zijn woning en zijn correspondentie.
- 2 Geen inmenging van enig openbaar gezag is toegestaan in de uitoefening van dit recht, dan voor zover bij de wet is voorzien en in een democratische samenleving noodzakelijk is in het belang van de nationale veiligheid, de openbare veiligheid of het economisch welzijn van het land, het voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

Artikel 9 - Vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst

- 1 Een ieder heeft recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst; dit recht omvat tevens de vrijheid om van godsdienst of overtuiging te veranderen, alsmede de vrijheid hetzij alleen, hetzij met anderen, zowel in het openbaar als privé zijn godsdienst te belijden of overtuiging tot uitdrukking te brengen in erediensten, in onderricht, in praktische toepassing ervan en in het onderhouden van geboden en voorschriften.
- 2 De vrijheid zijn godsdienst te belijden of overtuiging tot uiting te brengen kan aan geen andere beperkingen worden onderworpen dan die bij de wet zijn voorzien en in een democratische samenleving noodzakelijk zijn in het belang van de openbare veiligheid, voor de bescherming van de openbare orde, gezondheid of goede zeden of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

Protocol 1 Artikel 2:

- 1 Niemand zal het recht op onderwijs worden ontzegd
- 2 Bij de uitoefening van alle functies die de Staat in verband met de opvoeding en het onderwijs op zich neemt, eerbiedigt de Staat het recht van ouders om zich van die opvoeding en van dat onderwijs te verzekeren, die overeenstemmen met hun eigen godsdienstige en filosofische overtuigingen.

Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten

Artikel 18:

- 1 Een ieder heeft het recht op vrijheid van denken, geweten en godsdienst. Dit recht omvat mede de vrijheid een zelf gekozen godsdienst of levensovertuiging te hebben of te aanvaarden, alsmede de vrijheid hetzij alleen, hetzij met anderen, zowel in het openbaar als in zijn particuliere leven zijn godsdienst of levensovertuiging tot uiting te brengen door de eredienst, het onderhouden van de geboden en voorschriften, door praktische toepassing en het onderwijzen ervan.
- 2 Op niemand mag dwang worden uitgeoefend die een belemmering zou betekenen van zijn vrijheid een door hemzelf gekozen godsdienst of levensovertuiging te hebben of te aanvaarden.
- 3 De vrijheid van een ieder zijn godsdienst of levensovertuiging tot uiting te brengen kan slechts in die mate worden beperkt als wordt voorgeschreven door de wet en noodzakelijk is ter bescherming van de openbare veiligheid, de orde, de volksgezondheid, de goede zeden of de fundamentele rechten en vrijheden van anderen.
- 4 De Staten die partij zijn bij dit Verdrag verbinden zich de vrijheid te eerbiedigen van ouders of wettige voogden, de godsdienstige en morele opvoeding van hun kinderen overeenkomstig hun eigen levensovertuiging te verzekeren.

Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind

Artikel 9:

- 1 De Staten die partij zijn, waarborgen dat een kind niet wordt gescheiden van zijn ouders tegen hun wil, tenzij de bevoegde autoriteiten, onder voorbehoud van de mogelijkheid van rechterlijke toetsing, in overeenstemming met het toepasselijke recht en de toepasselijke procedures, beslissen dat deze scheiding noodzakelijk is in het belang van het kind. Dergelijke beslissing kan noodzakelijk zijn in een bepaald geval, zoals ingeval er sprake is van misbruik of verwaarlozing van het kind door de ouders, of ingeval de ouders gescheiden leven en er een beslissing moet worden genomen ten aanzien van de verblijfplaats van het kind.
- 2 In procedures ingevolge het eerste lid dienen alle betrokken partijen de gelegenheid te krijgen aan de procedures deel te nemen en hun standpunten naar voren te brengen.
- 3 De Staten die partij zijn, eerbiedigen het recht van het kind dat van een ouder of beide ouders is gescheiden, op regelmatige basis persoonlijke betrekkingen en rechtstreeks contact met beide ouders te onderhouden, tenzij dit in strijd is met het belang van het kind.
- 4 Indien dergelijke scheiding voortvloeit uit een maatregel genomen door een Staat die partij is, zoals de inhechtenisneming, gevangenneming, verbanning, deportatie, of uit een maatregel het overlijden ten gevolge hebbend (met inbegrip van overlijden, door welke oorzaak ook, terwijl de betrokkene door de Staat in bewaring wordt gehouden) van één ouder of beide ouders of van het kind, verstrekt die Staat, op verzoek, aan de ouders, aan het kind of, indien van toepassing, aan een ander familielid van het kind de noodzakelijke inlichtingen over waar het afwezige lid van het gezin zich bevindt of waar de afwezige leden van het gezin zich bevinden, tenzij het verstrekken van die inlichtingen het welzijn van het kind zou schaden. De Staten die partij zijn, waarborgen voorts dat het indienen van een dergelijk verzoek op zich geen nadelige gevolgen heeft voor de betrokkene(n).

Artikel 28:

1. De staten die partij zijn bij dit Verdrag erkennen het recht van het kind op onderwijs

Artikel 29:

- 1 De Staten die partij zijn, komen overeen dat het onderwijs aan het kind dient te zijn gericht op:
 - a. de zo volledig mogelijke ontplooiing van de persoonlijkheid, talenten en geestelijke en lichamelijke vermogens van het kind
 - b. het bijbrengen van eerbied voor de rechten en fundamentele vrijheden van de mens, en voor de in het Handvest der Verenigde Naties vastgelegde beginselen
 - c. het bijbrengen van eerbied voor de ouders van het kind, voor zijn eigen culturele identiteit, zijn taal en culturele waarden; voor de nationale waarden van het land waar het kind woont, het land waar het is geboren, en voor andere beschavingen dan de zijne
 - d. de voorbereiding van het kind op het dragen van verantwoordelijkheid in een vrije samenleving, in de geest van begrip, vrede, verdraagzaamheid, gelijkheid van geslachten, en vriendschap tussen alle volken, etnische, nationale en godsdienstige groepen en personen behorend tot de oorspronkelijke bevolking
 - e. het bijbrengen van eerbied voor de natuurlijke omgeving.
- 2 Geen enkel gedeelte van dit artikel of van artikel 28 mag zo worden uitgelegd dat het de vrijheid aantast van individuele personen en rechtspersonen om onderwijsinstellingen op te richten en daaraan leiding te geven, evenwel altijd met inachtneming van de in het eerste lid van dit artikel vervatte beginselen, en van de vereiste dat het aan die instellingen gegeven onderwijs voldoet aan de door de Staat vastgestelde minimumnormen.

Het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie

Artikel 14:

- 3 De vrijheid om instellingen voor onderwijs op te richten met inachtneming van de democratische beginselen en het recht van de ouders om zich voor hun kinderen te verzekeren van het onderwijs en de opvoeding die overeenstemmen met hun godsdienstige, levensbeschouwelijke en opvoedkundige overtuigingen, worden geëerbiedigd volgens de nationale wetten die de uitoefening ervan beheersen.

Unesco verdrag ter bestrijding van discriminatie in het onderwijs

Artikel 5:

Onderwijs moet voldoen aan door bevoegde autoriteiten vast te stellen minimumnormen.

Eerbiediging van de vrijheid van ouders om voor het onderwijs aan hun kinderen andere instellingen te kiezen dan die welke door de overheid in stand worden gehouden, maar die voldoen aan door de bevoegde autoriteiten vast te stellen of goedgekeurde normen.

Universele verklaring voor de rechten van de mens

Artikel 26:

1. Een ieder heeft recht op onderwijs (.). Het lager onderwijs zal verplicht zijn.
2. Het onderwijs zal gericht zijn op de volle ontwikkeling van de menselijke persoonlijkheid en op de versterking van de eerbied voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. Het zal het begrip, de verdraagzaamheid en de vriendschap onder alle naties, rassen en godsdienstige groepen bevorderen en het zal de werkzaamheden van de VN voor de handhaving van de vrede steunen.
3. Aan de ouders komt in de eerste plaats het recht toe om de soort van opvoeding en onderwijs te kiezen, welke aan hun kinderen zal worden gegeven.

Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele rechten (IVECS)

Artikel 13:

1. De Staten die partij zijn bij dit verdrag erkennen het recht van een ieder op onderwijs
3. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag verbinden zich de vrijheid te eerbiedigen van ouders of wettige voogden om voor hun kinderen of pupillen andere dan door de overheid opgerichte scholen te kiezen, die beantwoorden aan de door de Staat vast te stellen of goed te keuren minimum onderwijsnormen en hun godsdienstige en zedelijke opvoeding te verzekeren overeenkomstig hun eigen overtuiging.
4. Geen onderdeel van dit artikel mag zodanig worden uitgelegd dat het de vrijheid aantast van individuele personen of rechtspersonen inrichtingen voor onderwijs op te richten en daaraan leiding te geven, met inachtneming evenwel van de in het eerste lid van dit artikel neergelegde beginselen en van de voorwaarde dat het aan deze inrichtingen gegeven onderwijs beantwoordt aan door de Staat vastgestelde minimumnormen.

Bijlage 4: Interviews

Er zijn interviews gehouden met de volgende stakeholders en experts:¹

Naam	Organisatie
Dhr. L. Henkens	Onderwijs inspectie
Dhr. P. van Zuidam	Nederlandse Vereniging voor Thuisonderwijs (NVvTO)
Dhr. H. Velthoen	Gemeente Spijkenisse / LVLA
Dhr. H. Blok	SCO Kohnstamm Instituut

Tevens zijn gesprekken gevoerd met een aantal vertegenwoordigers van de directies Primair Onderwijs en Wetgeving en Juridische Zaken van het ministerie van OCW:

Mw. S. Rijghard	Ministerie OCW
Dhr. M. Weekenborg	Ministerie OCW
Dhr. W. Tijbosch	Ministerie OCW
Dhr. H. Bessembinders	Ministerie OCW
Mw. J. Schukking	Ministerie OCW

¹ De vereniging Levenderwijs wilde niet meewerken aan het onderzoek. De heer Blok van het SCO-Kohnstamm instituut heeft schriftelijk gereageerd op de interviewvragen

Bijlage 5: Deelnemers workshop 9-12-2005

Naam	Organisatie
Mw. A. Lassing	Onderwijs inspectie
Dhr. Th.Storimans	Onderwijs inspectie
Mw. S. Rijghard	Ministerie OCW
Mw. H. Janse	Ministerie OCW
Dhr. H. Bessebinders	Ministerie OCW
Dhr. H. Velthoen	Gemeente Spijkenisse / LVLA
Dhr. P. van Zuidam	NVvTO
Mw J. Mud	NVvTO
Mw. K. Caron	NVvTO
Mw. J. Sperling	Onderzoeker
Dhr. H. Blok	SCO Kohnstamm Instituut